

Avval qulay sharoit, keyin talab bo'lsin!

Bugun maktablarda o'qitish metodikasini o'zgartirish haqida ko'p gapiramiz, ammo bu haqda bosh qotirishdan oldin maktablarning moddiy-texnik bazasini zamonaviy tarzda yangilash zarur. Shundagina takliflarimiz taklifligicha qolib ketavermasdi. Zero, bu borada hali muammolar bisyor.

2-bet

"Boshlang'ichlar" va "Yuqorilar" o'rtasida tortishuv

Aksariyat hollarda maktabning boshlang'ich hamda yuqori sinf o'qituvchilari o'rtasida qizg'in bahs-munozaralar bo'lib turadi. Mavzu bitta — yuqori sinf o'quvchilarining asosiy fanlardan yaxshi o'zlashtira olmasligi va bunga kim aybdorligi.

6-bet

"Biznikilar juft oti-la, arobasi-la, to'yi ila ...faxr etar"

Mustamlaka davrida millat sha'ni, uning ertangi kuni, xalqning yutug'i va qusurlari, yosh avlodning saviyasi haqida gapiradiganlar ko'p bo'lmasa-da bor edi. Buni XIX asr oxiri XX asr boshlarida yujudga kelgan jaddidchilik harakati misolida ham ko'rish mumkin.

11-bet

Kuch — bilim va tafakkurda

Ma'rifat

1931-yildan chiqib boshlagan • e-mail: info@marifat.uz • 2021-yil 14-aprel, chorshanba № 15 (9340)

Xalq ziyolilari gazetasi

Isroil Tillaboyev: "PISAda past ball olsak kerak"

7-bet

Attestatsiya diplomdan kuchlimi?

2011-yildan keyin attestatsiya jarayoniga qiziqmay qo'rganman. Sababi, o'sha yili attestatsiyaning 1-bosqichida testdan o'tib, 2-bosqich — suhbat uchun Farg'onaga borganmiz. U yerda 7 kishidan iborat komissiya 50–60 betlik fayl(ish faoliyatim aks ettirilgan)ni ko'rib chiqdi. Rosa maqtashdi, keyin esa arzimagan sababga ko'ra oliy toifadan mutaxassis maqomiga tushirishdi. Shu bo'ldi-yu, attestatsiyaga qiziqmay qo'ydim.

2020-yil 10-yanvar kuni Farg'ona shahridagi 27-maktabga attestatsiyaga bordim. 40 ta mashq tushdi. Bajarish uchun 1 soat-u 30 daqiqa berildi. 30 ta mashq ishladim. Lekin yetarli ball to'play olmadim. Eng qizig'i, nomutaxassis maqomi berildi menga. Bu degani — attestatsiya diplomdan kuchli deganimi? Diplomda esa quyidagi so'zlar yozilgan: "Umumiy o'rta ta'lim maktabining matematika fani o'qituvchisi". 36 yildan buyon maktabda ishlayapman. Jarayonning hammasini yaxshi bilaman. Yoshim 57 da, xotira pand bermogda. Lekin dars jarayoniga alohida tayyorgarlik bilan kiraman.

O'qituvchi nimani o'ylaydi?

Maktablarda "onlayn" niqobi ostida uzluksiz dars qoldirib kelayotgan o'quvchilar bor. Chunki shu maktab rahbariyatiga mansab kerak. Agar o'quvchilarining falon foizi OTMga kira olmasa, rahbarlar ishdan ketishiga to'g'ri keladi. Davomati yaxshi o'quvchi bir kun dars qoldirsa, tamom. Kaltak sinf rahbarlari boshida sinadi. Birini qo'y, qayerga bo'lsa borib o'qisin, tayyorlansin, deb yo'lini ochib, boshqasini mahkam siquvga olishimiz adolatdanmi? Ota-ona rahbariyat bilan kelishib olgan, o'quvchilar sinf rahbariga haqli savol berishadi. Nega? O'qituvchi obro'si haqida og'iz to'ldirib gapirishdan ko'ra, amalda bajarish, bir-birini qo'llab-quvvatlash, ota-onalar va o'quvchilar oldida ikkiyuzlamachilik holatlariga barham berish payti kelmadimi?

Hayotjon IBROHIMOV

Yaqinda bir odam maktabga kelib, o'quvchilarimizdan birini so'radi. Kimligini, bolaga qanday aloqasi borligini surishtirsa, otasidan deydi. Eng ayanchlisi, ota bolasining qaysi sinfda o'qishini bilmaydi. Rostdan otasimisiz, desak, jahli ham chiqdi. O'ylab turib 6-sinfda o'qiydi, dedi. 4 ta 6-sinf bor, hammasini izladik, unday bola topilmadi, keyin bilsak, 7-sinfda o'qirkan. Ana tomosha...

Matluba ILESHEVNA

3-bet

Test savollari "Ma'rifat" da chop etiladi

Bu yil ham Davlat test markazi va "Ma'rifat" gazetasi hamkorligi davom etishini malum qilamiz. Abituriyentlarning test sinovlariga puxta va samarali tayyorgarlik ko'rishiga ko'maklashish maqsadida gazetamizning navbatdagi sonlarida imtihon olinadigan fanlar bo'yicha

Davlat test markazining aprotatsiyadan o'tgan test savollarini e'lon qila boshlaymiz.

Gazetamizga obuna bo'lishni istasangiz, hududingizdagi "Matbuot tarqatuvchi" va pochta bo'limlariga murojaat qilib, obunani rasmiylashtiring. Shuningdek, test savollari "Ma'rifat" mobil ilovasida ham berib boriladi. "Ma'rifat" ga obuna bo'ling va test savollari bilan tanishishga tayyorgarlikni hozirdan boshlang!

Marifat

DTM
DAVLAT TEST MARKAZI

Obuna
indeksi — 150.

www.marifat.uz

f /marifat.uz

@marifatziyo

O'QITUVCHI

XTB metodistlari fan liderlari bo'lishi kerak

O'qituvchilar malakasini oshirishda Janubiy Koreya tajribasi

Koreya o'qituvchining staji oshgani sayin har yili maoshi ham ko'payib boradi (o'rtacha har yili 200–300 dollargacha qo'shiladi), ish barqaror, oylik belgilangan vaqtda to'lanadi, shuning uchun pedagog bo'lib ishlashni xohlovchilar juda ko'p. Maktabga endi kelgan yosh mutaxassisga 3000 dollar oylik maosh to'lanadi.

Boshlang'ich maktab o'qituvchilari pedagogika universitetlarida, o'rta va yuqori maktablar o'qituvchilari pedagogika fakultetlari bor universitetlarda tayyorlanadi. Asosiy boshqaruv organi Ta'lim vazirligi hisoblanadi.

Koreya boshlang'ich maktab o'qituvchilarining darajasi universitetlardagi o'qituvchilar darajasiga tenglashtirilgan. Keyingi paytlarda boshlang'ich maktablar pedagoglarining soni ham kamayib bormoqda. O'rta va yuqori maktablar o'qituvchilarining soni boshlang'ich maktablar o'qituvchilariga nisbatan 10 barobar ko'p.

Boshlang'ich maktab o'qituvchilarini tayyorlovchi universitetlar mamlakat bo'ylab 13 ta bo'lib, ulardan 10 tasi aynan boshlang'ich maktab pedagoglarini tayyorlash bilan shug'ullanadi. O'rta va yuqori maktab o'qituvchilari

50 foiz OTMlarda tayyorlanadi.

Malaka oshirish markazlashgan holda Ta'lim vazirligining o'zida hamda hududlardagi standartlashtirish boshqarmalarida amalga oshiriladi.

O'qituvchilikka o'qish davrida 4 yil davomida 140 kredit yig'ish kerak (shu jumladan, 72 kredit mutaxassislik bo'yicha). Mutaxassislik krediti majburiy hisoblanadi, qolgan 68 kreditni talaba o'zi tanlaydi. 72 kreditning 50 krediti majburiy mutaxassislik fanlari bo'lsa, qolgan 22 kredit umumta'lim majburiy fanlaridir.

Boshlang'ich maktabda jami 69 ta fan bo'lib, ana shu fanlar o'qituvchilari majburiy 50 kreditning 8 kreditini pedagogik mahorat bo'yicha to'plashi zarur, 68 kredit barcha pedagoglar bilishi kerak bo'lgan fanlar hisoblanadi. Masalan, baholashni o'rgatadigan, ma'ruza tayyorlashni o'rga-

tadigan fanlar va h.k. (4 soati pedagogik mahorat, 60 soat volontyorlik).

Barcha kreditlarni to'plagandan so'ng o'qish yakunida 2-darajali diplom beriladi. Bitiruvchi diplomni olgandan keyin biror maktabda to'liq shtatda ishlashi uchun maxsus imtihondan o'tishi kerak. Imtixon hududiy byurolarda tashkil etiladi. So'nggi paytlar hududlardagi imtihonlarning saviyasi pasayib ketdi, natijada markazlashtirildi.

1-bosqichda imtixon biletidagi savollarga javob beriladi.

2-bosqichda byuro a'zolari (fan liderlari) oldida ochiq dars o'tiladi.

2-darajali diplom bilan 3 yillik stajdan so'ng 90 soatlik malaka oshirish kursiga borib, undan muvaffaqiyatli o'tsa, 1-darajali diplom oladi. Shundan so'ng asosiy shtatga ishga kirishi mumkin bo'ladi.

O'qituvchilar uchun 4 ta toifa mavjud: 2-, 1-, oliy va yuqori toifalar. Har bir toifani olish uchun maxsus malaka oshirish kursidan o'tish kerak. Yuqori yoki oliy toifani olish uchun har yili 60 soatlik maxsus malaka oshirishdan o'tish shart. Malaka oshirish onlayn tarzda yoki joyiga borib o'tiladi.

Har yili har xil dastur bo'yicha o'qitiladi. Malaka oshirish hududlarda standartlashtirish byurolari tomonidan amalga oshirilgan, bugungi kunda Ta'lim vazirligi zimmasida.

Koreyada NISE elektron tizimi mavjud, uning ichidan o'qituvchi o'ziga kerak bo'lgan barcha ma'lumotlarni topishi mumkin.

Hududiy byuro tomonidan chekka joylardagi o'qituvchilar yetishmasligi muammosi quyidagicha hal etiladi: boshlang'ichda muammo yo'q, o'qituvchi yetarli. Agar chekka hududlarda biror fandan o'qituvchi yo'q bo'lsa, boshqa bir maktabdan ikkinchisiga yuborish orqali hal qilina, yoki 50 majburiy mutaxassislik fanlari kreditini o'qiganlarga shu fandan ham dars berishga ruxsat etiladi.

Janubiy Koreya tajribasi O'zbekistonda ham maktablarga joriy qilinsa, maqsadga muvofiq bo'lardi.

Tuman (shahar) XTBlardagi fan metodistlari fan liderlari bo'lishi kerak.

Akbar ALIMOV,
Ta'lim sifatini nazorat qilish
davlat inspeksiyasi bo'lim boshlig'i,
Xalq ta'limi fidoyisi

O'qituvchi minbari

Bugun maktablarda o'qitish metodikasini o'zgartirish haqida ko'p gapiramy, ammo bu haqda bosh qotirishdan oldin maktablarning moddiy-texnik bazasini zamonaviy tarzda yangilash zarur. Shunday taksillarimiz taklifligicha qolib ketavermasdi. Zero, bu borada hali muammolar bisyor.

Avval qulay sharoit, keyin talab bo'lsin!

Ta'lim sifatini yaxshilashga doir bir nechta takliflarni ilgari surmoqchiman:

1. Maktablar necha o'ringa mo'ljallanib qurilgan bo'lsa, shuncha o'quvchi o'qishi kerak. 1,5 yoki 2 barobar emas.
 2. Sinflarda o'quvchi soni 25 nafardan oshmasligi lozim.
 3. Pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalarini qabul qilishda superkontraktdan voz kechishi shart.
 4. Pedagogika oliy o'quv yurtlaridagi sessiya imtihonlarini korrupsiyadan xoli qilish, uchinchi sessiyada ham imtihondan o'tolmasa kursida qoldirish kerak.
- Takliflarimni o'qiganlarda "nega?" degan savol tug'ilishi tabiiy.
- Maktablar bir smenali bo'lsa, o'qituvchida to'garak va qo'shimcha mashg'ulot o'tish imkoniyati paydo bo'ladi. Hozir-chi? Juda ko'p maktablarda o'qish ikki smenada. Bo'sh xona yo'q. Bunday sharoitda to'garak hujjatlari talab etilishi qanchalik to'g'ri? Natijada o'qituvchi o'tmagan, to'g'rirog'i, o'tish imkoniyati bo'lmagan to'garagini o'tildi deb rasmiylashtiradi. Bunday ko'zbo'yamachilik bilan nimaga erishamiz?
- O'qitish metodikasi eng zo'r o'qituvchi ham 30–35 o'quvchiga

birdek vaqt ajratolmaydi, ular bilan 45 minut davomida ishlash o'z samarasini bermagan, bundan keyin ham bermaydi.

Superkontrakt masalasiga kelsak, shundoq ham maktablarda alo' bahoga o'qiydiganlar moliya, tibbiyot, yuridik, diplomatiya, iqtisodiyot, farmatsevtika kabi yo'nalishlarga hujjat topshirishadi. Sababi o'zingizga ma'lum. 189 baldan 40–100 ball to'plab pedagogika oliy o'quv yurtlarida superkontraktda o'qigan bo'lajak o'qituvchilar kelajakda 20–50 ball to'playdigan o'quvchilarni yetkazib berishadimi?! Shumi bizning maqsadimiz? Agar rostdan maktab ta'limi sifatini ko'tarmoqchi bo'lsak pedagogika yo'nalishidagi institutlarda superkontraktdan voz kechish shart.

Pedagogika oliy o'quv yurtlari rektori va professor o'qituvchilari bitiruvchilarining bilimi va pedagogik-psixologik tayyorgarligi uchun javobgarlikni o'z zimmalariga olishi zarur. Shunday talaba korruptsiyadan xoli muhitda ta'lim olib, yetuk kadr bo'lib yetishadi.

Norchuchuk NORMURODOVA,
Shahrisabz shahridagi
16-maktabning matematika fani
o'qituvchisi

Maktablar lug'at bilan ishlashga tayyor emas

Bugun darsliklardagi xatoliklar haqida ko'plab fikr bildirilmoqda. Ayniqsa, ona tili darsliklarida tuzatilishi lozim bo'lgan kamchiliklar yetarlicha. Afsuski, bildirilayotgan fikrlar inobatga olinmayotgandek, tanqidlar mutasaddi xodimlarning nazariga tushmayotgandek.

8-9-sinf darsliklari garchand yangi, takomillashtirilgan bo'lsa-da, muhkamali mavzular bisyor. Misol uchun, 9-sinf "Ona tili" darsligida qo'shma gaplar, ularning turlari, ichki bo'linishlari kabi mavzular o'rin olgan. Bilamizki, bu mavzular murakkabligi bilan ajralib turadi. Ularni o'quvchilarga tushuntirish oson kechmaydi. Albatta, o'quvchilarning o'zlashtirishi ham murakkab jarayon. Qo'shma gap hamda ularning turlari eng samarali usullardan foydalangan holda o'tilsa ham, bir sinfda atigi 5 yo 6 o'quvchi mazkur mavzularni o'zlashtiradi, qolgan o'quvchilar tushuncha hosil qilmasdan ko'chirib qo'ya qoladi.

Bir kuni 9-sinfga darsga kirib, "Ergashgan qo'shma gaplar" mavzusini obdon tushuntir-dim. So'ngra o'quvchilarga topshiriq berib, vazifani bajarishini kuzatdim. Bir o'quvchining hech narsa yozmayotganini ko'rib, yoniga bordim va sababini so'radim, u esa tushunmaganligini, hayotda bu mavzular qanday asqotishi mumkinligini so'radi. Achinarlisi, hech narsa deya olmadim, faqatgina, har holda, senga keraksiz bo'lgan narsani darslikka kiritmaydi-ku, dedim xolos. Bunga o'xshash voqealarga ko'p duch kelmoqdami. Natijada o'quvchilar darsliklardagi mashqlar yuzasidan e'tiroz bildirmoqda. Qolaversa, yangi darsliklardagi ayrim topshiriqlarning mazmunan takroriyli va bir xilligi o'quvchilarning qiziqishi so'nishiga sabab bo'lmoqda.

Lekin yangi darsliklar bilan ishlash yaxshi, ayrim mavzular osonlashtirilgani quvonarli. Qolaversa, "Lug'atlar bilan ishlash" mavzusi joylashtirilgani ona tilimizni yanada chuqurroq egallash, so'zlarning

ma'nosini teran anglashda foydali. So'z boyligi oshadi. Biroq bir savol meni qizaytdi: "Haqiqatan ham, maktablar lug'atlar bilan ishlashga tayyormi, maktab kutubxonalariga lug'atlar bilan ta'minlanmim, qachon biz lug'atlar bilan ishlamaymiz?" Bunga o'xshash savollar boshqa hamkasblarimda ham bisyor deb o'ylayman. Darslikda mavzu bo'lsa-yu, manba bo'lmasa, bundan ne naf? To'g'ri, shahar maktablari o'quvchilarining foydalanish uchun uyali aloqa vositalari mavjuddir, ammo chekka hududlardagi maktab o'quvchilari nima qilsin? Uyali aloqa vositasi yo'q, bo'lsa ham internet sifati yaxshi emas, kutubxonada manba mavjud emas. Xo'sh, o'quvchilar vazifani qaysi manbadan foydalangan holda bajaradi?

8-sinf o'quvchilariga ona tili darsida "Lug'atlar bilan ishlash" mavzusiga kelganda so'zlarning ma'nosini to'laroq yoritib berishga harakat qilaman. Ammo darslikda lug'atlarni topib ma'nosini izoblash o'quvchilarga topshiriq sifatida berilgan. O'quvchilarimning "Nega bizning kutubxonada lug'at kitoblar yo'q?", "Boshqa maktab kutubxonalarida lug'atlar mavjudmi?", "Qachon har birimiz alohida lug'at bilan ishlamaymiz, balki ungacha maktabni ham bitirmamiz?" degan savollariga nima deb javob berishni ham bilmayman. Chunki haqiqatan ham maktablar lug'atlar bilan ishlashga tayyor emas. Ushbu mavzular darslikka kiritilishidan oldin maktab kutubxonalariga lug'at kitoblar bilan ta'minlanishi kerak emasmi?

Gulniso TOLIBOVA,
G'ijduvon tumanidagi
30-maktabning ona tili va adabiyot
fani o'qituvchisi

Attestatsiya diplomdan kuchlimi?

2011-yildan keyin attestatsiya jarayoniga qiziqmay qo'yganman. Sababi, o'sha yili attestatsiyaning 1-bosqichida testdan o'tib, 2-bosqich – suhbat uchun Farg'onaga borganmiz. U yerda 7 kishidan iborat komissiya 50–60 betlik fayl(ish faoliyatim aks ettirilgan)ni ko'rib chiqdi. Rosa maqtashdi, keyin esa arzimagan sababga ko'ra oliy toifadan mutaxassis maqomiga tushirishdi. Shu bo'ldi-yu, attestatsiyaga qiziqmay qo'ydim.

2020-yil 10-yanvar kuni Farg'onaga shahridagi 27-maktabga attestatsiyaga bordim. 40 ta mashq tushdi. Bajarish uchun 1 soat-30 daqiqa berildi. 30 ta mashq ishladim. Lekin yetarli ball to'play olmadim. Eng qizig'i, nomutaxassis maqomi berildi menga. Bu degani — attestatsiya diplomdan kuchli deganimi? Diplomda esa quyidagi so'zlar yozilgan: "Umumiy o'rta ta'lim maktabining matematika fani o'qituvchisi". 36 yildan buyon maktabda ishlayapman. Jarayonning hammasini yaxshi bilaman. Yoshim 57 da, xotira pand bermoqda. Lekin dars jarayoniga alohida tayyorgarlik bilan kiraman.

Biz o'qigan davrdagi pedagogika, metodika, psixologiya fanlari juda yaxshi o'qitilgan. 3-kursda passiv amaliyotga chiqilgan, baho olmaganlar stipendiyadan qoldirilgan. 4-kursda aktiv amaliyotga 45 kun chiqilgan, baho olmaganlar diplom olishga qiynalishgan va hokazo... Mustaqilligimizning ilk davrida 2 yil qiynchiliklar bo'ldi. Shunda ham maktabni tashlab ketmadik, chidadi, o'shanda hozir toifasi borlar bozorga qochishdim. Lekin hozir... **Yana bir muammo ta'lim sifatini ko'taraylik deb bong uryapmiz, lekin ta'lim sifati attestatsiya jarayoniga bog'liq bo'lsa, ular sifat tushishiga 100 foiz sababchidir.** Isbot — men borgan 2-toifa olish uchun attestatsiya jarayonidagi

holatni qarang. Maktabdan nazoratchi 5-6 nafar, IIB xodimlari, zalda 20 nazoratchi, men toifa uchun emas jarayonni kuzatish uchun bordim va ko'rdim. Berilgan 40 ta mashqdan 2-3 tasi maktab dasturidan olingan, xolos, qolganlari esa oliy matematika.

Biz maktabda darslik bilan ishlaymiz, chunki davlat rejasi bor, bajarish shart! Agar o'tayotgan darslik bo'yicha test olinsa 90% o'qituvchi 100% bajaradi.

1-taklif: Agar ta'lim sifati ko'tarish kerak bo'lsa, attestatsiya jarayonini o'zgartirish kerak. Boshlang'ich sinflarda: savollar 1-4-sinflar darsligi bo'yicha; yuqori sinflarda: 5-11-sinflar darsligi bo'yicha tuzilsa, deyarli 90% o'qituvchi jarayondan o'tadi va ta'lim sifati albatta ko'tarilgan bo'lardi.

Shunda ham attestatsiyadan o'tganlar bor-ku dersiz. Kimlar o'tdi? Repetitorlik qilayotganlar o'tdi. Ular esa maktabda jamoat topshirig'i bilan shug'ullanmaydi, faqat o'z ishini qiladi.

O'qiyman, o'qishga kirishim kerak degan o'quvchilar repetitora boryapti, dars payti boryapti, 6-7 soat dars o'rninga 1 ta fanni o'rganyapti. Repetitor faqat ta'limga javobgar, maktab o'qituvchisi esa ta'limga ham, tarbiyaga ham. Tarbiya esa bugungi kunning muhim talabi bo'lib qolmoqda. Repetitor faqat ta'lim bilan shug'ullanadi.

Maktab o'qituvchisi tarbiya bilan birga bo'shlig'i bor o'quvchi bilan ham shug'ullanadi. Maktab o'qituvchisining vazifasi ko'p.

2-taklif: Qisqasi, attestatsiya jarayoni va toifalarning umuman keragi yo'q. O'qituvchilarga ish stajiga qarab ustama to'lansin:

3-5 yil: 100 ming so'm;

6-15 yil: 150 ming so'm;

16-20 yilgacha: 200 ming so'm;

20-40 yilgacha: 250 ming so'm.

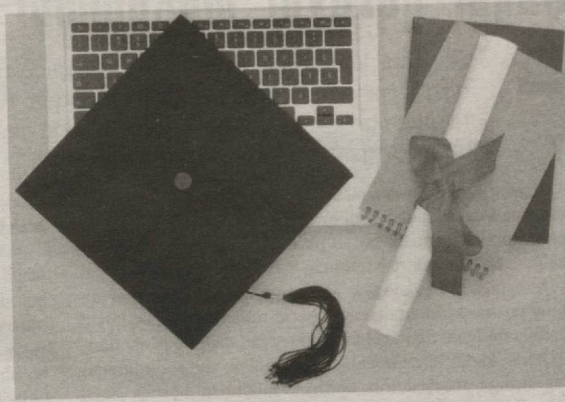
1. Bunda ham jarayon sodalashadi, ham juda katta mablag' iqtisod qilinadi. Korrupsiyaning oldini olishga muvaffaq bo'lamiz.

2. Stajga qarab ustama belgilash noto'g'ri bo'lsa, I, II toifalari TXTB, oliy toifani Ta'lim sifati nazorat qilish davlat inspeksiya berishini taklif qilaman.

3. Inspeksiya oliy toifa berish, kollej o'qituvchilari attestatsiyasi bilan shug'ullansin.

4. Agar huquq faqat Inspeksiya qolsa, TXTB va VXTB xodimlari nima qilishadi, ular tomoshabinmi?

Mutaxassislikdan II toifaga o'tishga ham Inspeksiya aralasha, qiziq-da. Axborotnomadan tayyor testlarni dasturlashtirish TXTB xodimlarining ham qo'lidan kelsa kerak. Bu faqat TXTB monitoringiga ishonchsizlik, xolos.

Bu gaplarim albatta kimlagadir yuqmaydi, xulosa chiqarishdan oldin maktabda bir kun 6 soat dars o'tib bering, keyin meni tushunasiz.

3-taklif: maktabda o'tilayotgan 10-11-sinf matematika darsligi bo'yicha.

1. 10-sinf I kitobidagi 5-, 18-mavzular o'quvchi uchun qiziq emas, bolalar zerikyapti.

2. Tenglamalarni taqribiy yechish mavzusi ham. O'quvchi 10-sinfdan repetitora boryapti. Demak, 10-sinf kitobidagi 15 ta mavzu va mashqlarni qo'shish kerak.

3. 10-sinf darsligi II qismida "Ko'rsatkichli va logarifmik funksiyalar yordamida modelashtirish" mavzusi o'rniga boshqa mavzu kiritish kerak.

4. IV bobdagi 86-dan 91-gacha mavzularni o'zgartirish lozim.

5. 10-sinf geometriya darsligi sifatida 1993-yilda chop etilgan A.V.Pogorelov muallifligidagi geometriya kitobini olish kerak.

11-sinf uchun algebra I kitobidagi 1-2-mavzularni almashtirish lozim. "O'zgaruvchi

miqdorlar". "O'rtirmalarning nisbati". 29-32-mavzularni "Hosila yordamida modelashtirish" ga almashtirish kerak.

Algebra II kitob
57-mavzular 85-mavzuga-cha qayta ko'rib chiqish zarur. O'quvchilar uchun qiziqarli mavzularni tanlaylik, chunki bolalar endi o'rta maktabda o'qimoqda.

11-sinf algebra darsligi
1977-yilda chop etilgan A.M.Kolmogorovning "Algebra va analiz asoslari" o'quv qo'llanmasidan foydalanib yozish kerak.

Oldinlari biz o'qigan paytda nashr etilgan darslikda xatoliklar bo'lsa, shu bo'yicha tuzatishlar kelar edi, mana 2 yil o'tdi, hech qanday tuzatmalar kelmadi. Lekin darslikda xatoliklar juda ko'p.

Xulosa: "Mutaxassis maqomiga loyiq emas" so'zlarining o'rniga "Diplom bo'yicha o'qituvchi" so'zlari ishlatilsa, 4-5 yil institutda o'qigan o'qituvchilar kamsitilgan bo'lar edi!

Rustamjon SHERMATOV,
Dang'ara tumanidagi
26-maktabning matematika
fani o'qituvchisi

"Yiqilishni uddaladim!"

Attestatsiya ham o'tdi. Rosti bu yilgi test savollari judayam oson ekan.

Ayniqsa, tarix fanidan. Turli telegram guruhlarida repetisjon testlar olib borilganligi natija berdi. Test sinoviga kirgan ko'pchilik o'qituvchilar topshiriqlarni uzog'i bilan 10-15 daqiqada ishlab chiqishdi. Navbatim uchunchi smenada edi. Tumanimizdan kelgan o'qituvchilar orasida mendan 7-8 yosh katta, fidoyi, mehnatkash bir ustozga ko'zim tushdi. Oldingi attestatsiyada ham test sinoviga birga kirgan edik. O'shanda men oliy toifaga o'tgan bo'lsam, ustoz birinchi toifaga tushib ketgan edi. Ustoz besh yil oldingi holatidan ham ancha o'zini oldirdi, xiylagina keksaygan.

— Nafaqaga chiqqanlarning toifasi saqlanadi, bekoraga ovora bo'lib-da, ustoz, — dedim.

— Direktorga endi dam olishga ketaman, toifa kerak emas, desam, "Maktabning reytingi uchun kerak" deb ko'nmadi, — javob berdi ustoz.

U nafaqat viloyatda, balki mamlakatimizda ham sanoqli maktab muzeylaridan birini tashkil etishga umrini bag'ishlagan, yoshi oltmishdan oshgan bo'lsa ham deputatlikka saylanib, kengashlarda faol ishtirok etib kelayotgan inson.

Ustozning navbati ikkinchi smenada ekan. O'zimga qanday savollar tushishini emas, ustozning qanday natija bilan chiqishini kutayapman...

...Ustoz sinovdan allaqanday bir kayfiyatda bo'shlab chiqdi. O'tolmadim...

Bir haftacha avval, "Ma'rifat" mushariylari" telegram guruhida attestatsiya haqidagi bir tortishuvdan so'ng, bir test kam ishlab toifamni ramziy ravishda tushirish niyatim borligini yozgandim. Ko'pchilik guruhdoshlar bunday qilmaslikni maslahat berishgandi. 8-10 daqiqada testlarni bir sidra ko'rib chiqdim. 39 test aniq. Bitta murakkab testning ikki noto'g'ri javobini chiqardim, ammo qol-

gan ikkitadan bittasini chiqarishda xotira pand berdi. O'zim bilan kurashishni boshladim. Bir ko'nglim "Bo'ldi, 97,5 ball ham yetadi, testni yakunla, deydi, biri esa "72,5 balga ko'nolmasang, maqtanib nima qilarding" deydi. Bu vasvasadan qutulish uchun, sherigimga 10-15 ta testni ishlashga yordamlashib yubordim. Baribir vasvasani yenga olmadim. Ba'zi testlarning javobini noto'g'ri belgilay boshladim. Shu tariqa 10 ta testni xato ishladim. Testni yakunladim. Monitorida 72,5 ball ko'ringach nihoyatda yengil tortdim. "Men buni uddaladim!"

Qushday yengil his qildim o'zimni. Nihoyat birinchi toifaga tushdim. Umrini ta'limga bag'ishlagan, mahoratli, tajribali, ammo bitta yoki ikkita testni xato yechgani uchun quyi toifaga tushib ketgan va "bilimsiz" deya kamsitilib keladigan ustozlar bilan bir safda bo'lish baxtiga musharraf bo'ldim. Go'yo yelkamdan tog' quladi... Ha-ya, bugun direktorimizning, ilmiy bo'lim mudirining fig'oni falakka chiqdi. XTBDagilar ishonmay qo'ng'iroq qilishdi... Men esa go'yoki naq 10 yoshga yoshardim.

Amir Temur tavallud ayyomiga bag'ishlab tadbir o'tkazdim. O'quvchilaringa "Faxriy yorliq"lar, sovg'alar ulashdim. Tadbir o'tkazilgan sinfda ota-onalar majlisini tashkil qildim.

Direktorimiz "Endi 1-toifaga tushdim deb bo'shshamng" dedi. Bo'shshadigan ahmoq yo'q. Hayot davom etadi. Yangi o'quv yilini, fan olimpiadasining respublika bosqichini itiqlik bilan kutayapman. O'quvchilarning bilimni Prezident maktablarida, ijod maktablarida o'qiydigan o'quvchilarning bilimi bilan solishtirib ko'rishim kerak.

Test natijalari bilan o'rtoqlashganimdan so'ng, telegramdagi aksariyat guruhdoshlar tomonidan mening bu ishim tanqid qilindi.

"O'zingizga ziyon qilibsiz, oila budjetiga zarar qilibsiz" deyishdi. Ammo baribir yengil tortdim. Test natijalari tufayli toifasi tushib ketgan ko'plab mahoratli, tajribali ustozlar oldidagi xijolatdan qutuldim.

Normamat ESHONQULOV,
Oltinsoy tumanidagi
63-maktab tarix fani o'qituvchisi

Mushtariy muhokamasi

Attestatsiya o'qituvchi uchun imkoniyatmi yoki adolatsizlik?

Shu kunlarda o'qituvchilar uchun eng dolzarb mavzu — attestatsiya. Navbatdan tashqari sinovlarda ishtirok etgan va sinov oldida turgan pedagoglar telegram tarmog'idagi "Ma'rifat" mushtariylari" guruhida mavzu doirasida rosa bahslashishdi. E'tiborlisi, har bir o'qituvchining bu borada o'z yondashuvi, shaxsiy munosabati va taassurotlari bor.

Muyassar ABDURAI-MOVNA, o'qituvchi:

— Boshlang'ich sinf o'qituvchilari attestatsiyasida ustozlarning ahvolini ko'rib ham xo'rligim keldi, ham uyaldim. Sho'rlik ustozlar to'p-to'p bo'lib qo'lida o'quvchilar uchun berilgan darsliklarni ko'tarib olishgan. Vaqtdan unumli foydalanish maqsadida faqat o'qishmoqda. Ba'zilar esa ichkaridan kimdir chiqsa, yugurib borib, atrofini o'rab "Qanday savohir tushdi?" deb so'raydi. Ana shu jarayonga qarab turib, ustozlarni manziliga olib kelayotgan taksichilardan uyaldim. O'qituvchilar u yoqdan yo'qqa zir yugurib, o'tirishga joy topsa o'tirib, bo'lmasa tik turib kimdir shpargalka, yana kimdir duo o'qigan, yana kimdir ichkaridan chiqadiganlarni umidvor kutgan... Jamiyatning eng hurmatli kishisiga aylantirishga urinilayotgan, xalqning bolasini ilmi qiluvchi kasb egalari bu holatda ko'rish juda achinarli. Pedagogni shu ahvolda ko'rgan odamlar farzandi kelajakda o'qituvchi bo'lishini xohlaydimi? Yana bir masala, attestatsiya topshirayotgan pensiya yoshiga yetib qolgan ustozlarning muammosi yoshlarnikiga nisbatan yanada og'ir. Ular shu attestatsiyadan o'tolmasa, maoshi kamayib ketadi(chunki ko'pchiligi 1-toifali pedagoglar). Keyin o'sha ozayib qolgan oylik maosh bilan pensiyaga chiqsa, pensiya miqdoriga ta'siri bor. Nima uchun umrining yarmidan ko'pini maktabga, ta'limga sarflagan, kamida 20–25 yillik pedagogik stajga ega o'qituvchilar attestatsiyadan o'tishi shart? Yosh, hali asablari joyida, xotirasi ham tiniq bo'lgan pedagoglar uchun testlarda tushadigan savollarning javobini yod olish qiyinmas, ko'rinib turibdi-ki, attestatsiyadan o'tgan ustozlarning ko'pchiligi yoshlar. Ana endi birgina attestatsiya uchun umrini maktabga fido qilgan ustozlar nima uchun pensiyaga ketish jabhasida 1-toifa yoki oliy toifadan "tushib" ketishi kerak?

Muzaffar ISMOILOV, Andijon tumanidagi 38-maktab o'qituvchisi:

— O'qituvchi abituriyent emas. Hech qachon yiqilmaydi. Uni yiqitishadi. Attestatsiya o'qituvchining obro'sini to'kib yuboradi. Yaponiya, Singapur, Finlandiya ta'limida test attestatsiyaning o'zagimi? O'qituvchilar ham, o'quvchilar ham ilm o'rganish o'rniga test yodlayapti. Test attestatsiyaga degani emas. O'qituvchini abituri-

yentga aylantirib qo'yishyapti. Toifani belgilashda ish staji ham hisobga olinishi lozim. Hozirgi attestatsiya o'qituvchi oyligini pasaytirishga qaratilgan. Besh yuz ming o'qituvchi nega bu masxarabozlikka chidab kelyapti?

Erkinjon YARASHEV, Zarafshon shahridagi 13-IDUM o'qituvchisi:

— Tasavvur qiling, 45–50 yoshli o'qituvchilar attestatsiya yaqinlashgan sari uyida, ishida halovatsiz bo'lib qoladi. Kuchli stress, xavotir, depressiyani boshdan kechiradi. Oila, uy yumushlari, darsni samarali tashkil qilishga urinishlar va harakatlar bir chetga suriladi. Faqat test. Darhaqiqat, u hayot-mamotga aylanadi go'yo. Chunki buning ortida shaxsning qadr-qimmatini, g'ururi, agar o'tolmasam, nima degan odam bo'laman, degan andisha turadi. Yosh o'qituvchilarda esa bunday tug'yonlar bo'lmaydi. Ularda bilim bordir, ammo bolalar, ota-onalar bilan ishlash tajribasi yo'q. Katta yoshli ustozlarda esa tajriba bor-u, xotira pasayishi tabiiy.

Gulnora YANGIYEVA, Buxoro shahridagi 16-maktab o'qituvchisi:

— 17 yil 1-toifa o'qituvchisi edim, o'tgan yili ba'zi sabablarga ko'ra 2-toifaga tushib qoldim. Har majlisda toifa haqida gapirishganda menga qarab qo'yishadi. Atigi bitta test savoli mening 27 yillik pedagogik faoliyatimni hal qildi. O'tgan darslarim, qancha-qancha yutuqlarga erishib kelayotgan o'quvchilarim, xullas, hamma-hammasi tugagan go'yo, ahamiyatsizdek endi hammasi. Yoshingiz o'tgach xotira pand berar ekan.

Sarvinoz SUNNATOVA, G'ijduvon tumanidagi 47-maktab o'qituvchisi:

— Attestatsiya haqida ko'p va ko'p gapirildi. Navbatdan tashqari dagisi juda yosh o'qituvchilarni oliy toifaga chiqarib qo'ydidi. Lekin nafaqaga yaqinlashib qolganlarning testdan o'tolmay, toifasi tushayotganligi achinarli. Fanlar bo'yicha test yechish muammo emas. Chunki hammasi darslikdan. Bechora boshlang'ich sinf o'qituvchilariga qiyin. Nimani o'qishni bilmaydi. Boshlang'ich degan DTM testi yo'q, darslik yo'q. Qo'lga tushganini o'qiyveradi. Ularga test sal osonlashtirilsa, yaxshi bo'lardi. Har gal attestatsiya boshlanganda maktabimizdagi boshlang'ich sinf o'qituvchilariga rahmim keladi. O'zim tilshunosman. Variant, darsliklarni o'qiyman. Bizga nimadan tushishi aniq.

Norchuchuk NORMURODOVA, Shahrisabz shahridagi 16-maktab o'qituvchisi:

— Attestatsiyadan o'tish — faqatgina testdan yuqori ball olish degani emas. Bugun esa ana shu "yuqori ball" trendda.

Laylo XUDOYOROVNA, Urganch tumanidagi 16-maktab o'qituvchisi:

— Boshlang'ich sinf o'qituvchilari 1–4-sinflarning 30 ga yaqin darslikni o'qib chiqishi zarur bo'lib qoldi. Bu bilan ularni avval bu darsliklarni o'qimagan deb bo'lmaydi. O'qishgan, darsda shu mavzularni o'tishgan. Ammo "Bahor" she'ri hamma sinfda bor, mualliflari boshqa-boshqa. Yoki falon matndagi qahramonlar degan savollarda ismlarni chalkashtirish hech gapmas. Har bir hikoyaning qahramonini eslab qolish uchun miya kompyuter bo'lishi kerak. Yoki har bir viloyatning aholi soni, tasviriy san'at, texnologiyadan atamalar so'ralyapti. Bu ma'lumotlarni yosh o'qituvchilar yodlaydi, ammo 25–30 yillik stajga ega tajribali ustozlar-chi? Bir fidoiy, mahoratli, tajribali ustozni bilaman, chalg'ituvchi savollar sabab attestatsiyadan o'tolmadi.

Azzatjon AZIMOVA, Xonqa tumanidagi 40-maktab o'qituvchisi:

— "4-sinf "O'qish" darsligi qaysi bo'limdan boshlanadi?", "1-, 2-, 3-, 4-sinf "O'qish" darsligining har qaysida qanchadan bo'lim bor?" degan savollar bor. Har yili darsliklar yangilanib turgan bo'lsa, texnologiya, tasviriy san'at, metodikalar... xullas attestatsiya savollari bo'yicha xulosasizlik boshlang'ich sinf o'qituvchilarining xotirasi kompyuterimikiday bo'lishi kerak. O'zi shundog'am dars soatlari qisqarib, oylik maoshi kamayib ketgan boshlang'ich sinf hamkasblarimning toifasi tushib kontrakt, kreditdan ortmayotgan maoshlarining yanada qisqartirilishini oqlamayman.

Go'zal PINYOZOVA, Yangiariq tumani 31-IDUM o'qituvchisi:

— Attestatsiyada 2017-yilgacha eng murakkab savollar berilgan. Hozir yildan yilga faqat darslikka oid savollar berilyapti. Darslik bo'yicha savollar esa o'qituvchiga qiyinlik tug'dirmasligi kerak. Texnologiyadan dars o'tmasligimizni bahona qilolmaymiz, chunki mutaxassisligimizda bor. Yoshni katta ustozlarning ham toifa oshirayotganini ko'p kuzatganman. Yoshlar orasida ham toifa testidan o'tib, mehnat samaradorligi yetarli bo'lmagani uchun toifa o'lganini quruvchi tashkilot bo'lganman. Tizim to'g'ri tashkilot etilgan. Hatto 100 ball to'plab toifa oshirayotgan ustozlar anchagina. Faqat testga qarab toifa berilmayapti. Mehnat samaradorligi ham alohida ball bilan baholanib, keyin toifa berilmoqda. O'qituvchi xalqi orasida har doim norozilar topiladi.

Oldin qog'ozbozlikdan nolib yurganlar uchun konspekt yozish olib tashlandi. Keyin konspekt yozish zarur edi, bekor olib tashlandi, deb e'tiroz bildirililayotganidek. Inspeksiya faqat bitta e'tirozim bor. Texnologiya, tasviriy san'at, musiqa fani o'qituvchilari amaliy jihatdan baholanib, shunga ko'ra toifa berilishi kerak. Chunki necha yillik ish staji bo'lib ham qo'lidan oddiy belkurakni dastalash kelmaydigan yoki umrida tikuv mashinasiga o'tirmagan texnologiyachi, notani bilmaydigan musiqachi mo'yqalam ushlamaydigan kadrlar faqat nazariy savollar bilan toifa oshirishiga qarshiman. Duradgorlik qo'lidan kelmaydigan texnologiyachi 1-toifa olgan. Ammo tikuvchilik ustasi bo'lgan, hatto uyidagi tikuv mashinasini maktabga olib kelib dars berayotgan katta yoshdagi texnologiyachi o'qituvchisi xotirasi pand berib, kasb-hunar kollejlarda o'tiladigan mavzularga asoslangan nazariy savollardan o'tolmagan.

Ozoda JANGIROVA, Buxoro tumanidagi 35-maktab o'qituvchisi:

— Ustozlar uchun navbatdan tashqari toifa olish imkoniyati berilganini ham qadrlash kerakmi, deyman. Keyingi 5 yilni kutib, sarson bo'lмай, tezgina toifasini oshirayotganlar buning qadri bilishar(men ham shular qatoridaman). Testlar darslikdan va zamon talablariga mos mantiqiy fikrlashga asoslangan topshiriqlardan tuzilgan. Bilimi bor ustozlar ularni be-malol yechishyapti. Men bilan kirgan 51 yoshli ustoz 92,5 ball oldi. Qoyil, mana davr talabidagi ustoz. Garchi oliy toifaga yetarli ball olgan bo'lsam ham shu ustozga havas qildim...

Toifani faqat xotirasi kuchli, test yodlay oladigan yosh ustozlar emas, balki o'z mutaxassisligini kuchli biladigan, bugungi yoshlardan qolishmaydigan, katta tajribaga ega ustozlar ham olishyapti. Bu haqiqatni tan olishimiz kerak.

Xullas, testlar bilimi bor ustozlar uchun qiyinchilik tug'dirmaydi. Faqat biroz takrorlab, bilimimiz ustida ishlasak bas.

Ziyoda MAMAJONOVA, Kosonsoy tumanidagi 28-maktab o'qituvchisi:

— Men testda yuqori natija ko'rsatib kelaman, lekin unga qarshiman. Ba'zi yuqori ball olayotganlarga faniga oid yozma ish berib ko'ring, fikrini og'zaki va yozma ifodalashini imtihon qilib ko'ring, nechtasi ko'ngildagidek bajara olarkan?

Biz testdagi quruq yodlashlar tufayli badiiy asarni his qilish, qahramonlar bilan yashash, ular bilan g'oyibona bahslashish, o'rniga o'zimizni qo'yib ko'rish kabi tuyg'ularni "o'ldirdik".

Zilola MADATOVA
taylorladi.

Yangi loyiha

“Boshlang'ichlar” va “Yuqorilar” o'rtasida tortishuv

Aksariyat hollarda maktabning boshlang'ich hamda yuqori sinf o'qituvchilari o'rtasida qizg'in bahs-munozaralar bo'lib turadi. Mavzu bitta — yuqori sinf o'quvchilarining asosiy fanlardan yaxshi o'zlashtira olmasligi va bunga kim aybdorligi.

Boshlang'ichdan yuqori sinflarga o'tgan ayrim o'quvchilar matematikadan oddiy masalalarni ham yeche olmaydi, hatto ko'paytirish jadvalini yaxshi bilmaydi. Ona tilidan

bayon va insho yozishda reja tuzib, o'sha asosida jo'yali fikr yozolmasligi bir muammo bo'lsa, imlo xatolaridan daftarlar “lolazor”ga aylanishi yana bir og'riqli nuqta. Nutq yo'q, tarix, adabiyot, geografiya kabi fanlardan darslikdagi mavzularni aqalli ravon o'qib berolmaydi. Har holda, bu gaplar o'qituvchilar xonasida o'tirgan yuqori sinf ustozlarining tanaffusdagi suhbatlariga o'xshaydi, shunday emasmi?

Xo'sh, bunga sabab nima?

Yuqori sinf o'qituvchilarining da'vosi:

Boshlang'ich sinflarda asosiy fanlarga jiddiroq yondashilmaydi. Dars ichida o'yin ko'p, guruhlarga bo'lib

musobaqa qilishadi. Rag'bat, maqtov, olqish, hammasi ofarin-u yulduzchali “5”lar. Hamma xursand, vaholanki, a'lochi deb maqtagan o'quvchilarda ham hozir oqsash bo'lyapti.

Boshlang'ich sinf ustozlarining raddiyasi: Men o'qitgan paytim bolalarim karra jadvalini 100% bilishardi. Masala va misollarni ham qiynal-

may yeche olardi. Yozuvlari chiroyli edi. O'qishlari zo'r edi. Qanday qilib endi 6-7-sinflarga o'tib hammasi qoloqqa aylanib qoldi? Gap shundaki, boshlang'ichda asosiy fanlarni bir ustoz o'tadi. O'quvchilar shunga o'rganib qoladi. Yuqori sinflarga borgach esa har bitta fandan boshqa-boshqa o'qituvchi kiradi. Kirgan har bir o'qituvchi har xil xarakter, turli olam. Xafa bo'lishmasin-u, yuqori sinflarda ayrim fan o'qituvchilari 45 daqiqada darsini o'tib chiqib ketsa bo'ldi.

Ikki tomon ham o'zicha haq ekan, u holda ayb kimda?

Insuf bilan aytganda, har ikki tomonning fikrlarida jon bor. Boshlang'ich sinf ustozlari ham, yuqori sinf fan o'qituvchilari ham qaysidir jihatlarda kamchiliklarga yo'l qo'yishmoqda. Buning oqibatida esa har bir sinfdan 30–35% gacha bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar yig'ilib qolmoqda. Bu qachongacha davom etadi?

Bunday nuqsonlarni bartaraf etish kerak-ku.

Bu muammolarning oldini olish uchun esa...

Balkim ushbu g'oyam shahar joylardagi maktablarda o'zini oqlamas, ammo sinfdagi o'quvchi soni 20–25 yo undan kam bo'lgan barcha maktablarda sezilarli samara berishiga umid qilaman. Demak, biz bunday holatning oldini olish uchun bir loyiha ishlab chiqqanmiz va buni o'z maktabimizda qo'llay boshlaganmiz. Endi buni o'z zimning maktabim misolida tushuntiram.

“Qabul qilish — topshirish”

Maktabimizda parallel sinflar yo'q hisobi. Sinflarda o'rtacha 20–22 o'quvchi bor. Bu yil men 4-sinfni chiqaraman. Yuqori sinflarga matematikadan dars beruvchi uch nafar o'qituvchi ishlaydi. Ona tili ustozlari esa ikki nafar, xolos. Shularni yanvar oyidan boshlab fursat topib, darslarimni kuzatishga undayman. Oz bo'lsa-da kirib turishadi. Dars o'tishim sifati hamda o'quvchilarimning real vaqtidagi bilimlari bilan qiziqib borishadi. Qolaversa, shu 4-sinf o'quvchilarim 5-6-sinflarga o'tganda qiynalmasliklari uchun hozirdanoq nimalarni chiniqtirib borishim lozimligini belgilab berishadi. Bu narsa menga kerak. Kelajakda “darsni yaxshi o'tmagansan” deb ta'na qilmasliklari uchun. O'quvchilarning oxirida esa asosiy ishni amalga oshiramiz. Bu biz bilgan sinfdan sinfga o'tish uchun olinadigan bosqichli nazorat emas. Men 4-sinf bitiruvchilarimni yuqori sinf matematika va ona tili ustozlariga topshiraman.

Matematika

Aytaylik, 28-may kuni matematika ustozlarini sinfga jamlab, ularning ko'z o'ngida 20 o'quvchimning barchasi navbat bilan kirib, o'z bilimlarini ko'rsatadi:

1. Karra jadvalini to'liq yod aytib beradi.
2. Ko'p xonali sonlarni yozma qo'shish, ayirish, ko'paytirish va bo'lish.

Biletlardan birini oladi va doskada ishlaydi. M:

263 076 + 98 328 = 1 449 x 503 =

891 350 – 309 475 = 49 010 : 65 =

3. Doskada bitta tenglama yecheb berish.

4. Bir dona masala yecheb.

Eslatma: Misollarni yuqoridagi ustozlarning o'zlari bilet shaklida qilib, 4-sinf darsligi miqyosida tuzib keladi. Biletlar menga ham ko'rsatilmaydi.

Taxminan 2–2,5 soat vaqt ichida 20 nafar o'quvchimni yuqori sinf matematika ustozlariga shu yerning o'zida topshiraman. Ular ham o'z e'tiroflari, balki e'tirozlarini shu yerning o'zida bildirishadi, tamom. Keyin o'quvchilarim to 11-sinfni bitirgunlaricha hech kim menga ta'na-yu dashnom qila olmaydi.

Ona tili va o'qish

29-may kuni esa ona tili ustozlari bilan birga ishlaymiz. Ular ham sinov shartlari uchun biletlar tayyorlab kelishadi.

1. Diktant (60 ta so'zli).

Bu uchun matnini ular berishadi, men esa umumiy tarzda diktant yozdiraman. Asosan husnixat va to'g'ri yozishga e'tibor qaratiladi.

2. Gap bo'laklari, so'z turkumlariga oid 2 tagina sa-vol.

Har bir o'quvchim alohida kirib bilet tortadi va og'zaki javob beradi.

3. Notanish matnini o'qitib ko'rish.

Matnlar ham bilet usulida tortiladi. Hajmi 30–35 ta so'zli.

Ushbu loyihadan olinadigan foydalar

1. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining 4 yil mobaynidagi faoliyatiga o'zining guvohligida haqqoniy baho beriladi.

2. Yuqori sinf o'qituvchilari oldida uyalib qolmaslik uchun tizimli ravishda unumliroq mehnat qiladi.

3. Boshlang'ich ustozlar o'rtasida sog'lom raqobat bo'ladi.

4. Yuqori sinf ustozlari ham bundan manfaatdor bo'ladi. Qabul qilgan o'quvchilarining bilimi yaxshi bo'lsa, qiynalmay o'z mavzularini o'taveradi.

5. “Boshlang'ich” va “yuqori” ustozlar ahil va hamkor bo'ladi.

6. Ta'lim sifati ijobiy tomonga o'zgarsa, bundan butun jamiyat yutadi.

Aziz mushitariy, sizga tanishtirmoqchi bo'lgan loyihamiz shu edi. Albatta, buni amalga oshirishda maktab rahbariyatining roli muhim bo'ladi. Jarayon ularning nazorati ostida kechadi.

Abdulla XOLBO'TAYEV,
Oqqo'rg'on tumanidagi
5-maktabning oliy tofalli boshlang'ich
sinf o'qituvchisi

Sinab ko'ring

Uyga vazifani “SMS” da bajaramiz

Har bir dars mashg'ulotining muvaffaqiyati o'quvchining uyga berilgan topshiriqlarni bajarishi bilan bevosita bog'liq. O'qituvchi dars davomida o'z metodikalaridan foydalanib, turli o'yinlar yordamida uy vazifalarini bajarish va bajarilgan ishlarni tekshirish usullarini o'rgatishi mumkin. Ayniqsa, bu boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun katta foyda beradi.

Misol uchun, “SMS” (qisqa xabar uzatish) didaktik o'yini bu borada yaxshi samara beradi. Bu o'yin mavzuni mustahkamlash jarayonida o'ynalib, uyga berilgan topshiriqni o'quvchi qay darajada o'zlashtirganini aniqlash maq-

sadida foydalaniladi. Yangi mavzuni o'rganish jarayonida o'quvchilar 5-6 nafardan iborat kichik guruhlarga bo'linishadi. Bunda ular yangi o'tilgan mavzu yuzasidan qabul qilgan ma'lumotlarini qisqa xabar tarzida bayon qiladilar.

Har bir o'quvchi bajargan ishlarining bayonini qisqa xabar, ya'ni SMS tarzida uzatadi. Bajargan ishlarning to'g'ri yoki noto'g'ri ekanligi ustoz tomonidan muhokama qilib boriladi. Olaylik, boshlang'ich sinflar uchun berilgan “Amir

Temur haqida” mavzusi yuzasidan kimdir podshohligiga urg'u bersa, boshqa bir o'quvchi Amir Temur o'gitlarini misol tariqasida keltirishi mumkin. Natijada bolaning o'ziga bo'lgan ishonchi ortadi, xotirasi mustahkamlanib boradi. Fikrini erkin va mustaqil bayon qila bilish qobiliyati shakllanadi.

Sharbatoy SHOMURODOVA,
Tuproqqal'a tumanidagi
9-maktabning boshlang'ich
sinf o'qituvchisi

Intervyu

Isroil Tillaboyev: "PISAda past ball olsak kerak"

"Sizlarga vasiyat qilaman. Maorif yo'lida ishlaydurg'on muallimlarning boshini silangiz! Oradan nifoqni ko'taringiz! Turkiston bolalarini ilmsiz qo'ymangizlar!" degan edi Mahmudxo'ja Behbudiy. Darhaqiqat, ta'lim yo'lidagi to'siqlar olib tashlansa, imtiyozlar yaratilsa davlat ham, xalq ham manfaatdor bo'ladi. Bugun boshqa sohalarda bo'lgani kabi xalq ta'limi tizimida ham o'qituvchi xalqining dardini baralla aytib chiqayotgan, mavjud muammolarni yuzalantirib, mu'tasaddi-rahbarlarni chin ma'noda "uyg'ota olayotgan" jurnalist va bloggerlar jamiyatning eng faol qatlamliga aylanib bormoqda. Suhbatdoshimiz - o'qituvchi-blogger Isroil Tillaboyev.

— Isroil aka, sizningcha Behbudiy bobomizning vasiyatini bugun hukumatimiz to'kis ado eta olyaptimi? Shuningdek, mamlakatimizda o'qituvchilar zimmasidagi mavjud qaysi yuklamalarni hali ham ortiqcha, asosiy maqsaddan chalg'itadi, deb hisoblaysiz?

— Ta'lim tizimi davlatning taqdirini belgilaydi. Bir paytlar o'qituvchilar ta'limdan boshqa ishlarga jalb qilingani sabab o'zining asosiy ishini bajarishga vaqti yetmadi, hafsalasi ham qolmagan edi. Esimda, shu darajaga borgan edikki, tuman hokimi majlislarimda birida "Falon maktabga borsam, o'qituvchilar dalaga chiqmay maktabda o'tiribdi", degan edi. Tasavvur qilavering, qanchalar ayanchli ahvolda ishlashga majbur bo'lgan o'qituvchilardim. Bunday byurokratik munosabatdan so'ng ommaviy tushkunlik, alamzadalik kayfiyatida berilgan ta'lim haminqadar, yuzaki bo'lishi tabiiy. Buning ta'siri ko'pchilik o'rta yosh toifadagilar bilimida sezilib turadi.

Mayli, "hechdan ko'ra kech" deganlaridek, o'qituvchining jamiyatdagi obro'sini oshirish harakati boshlandi, majburiy mehnatdan ozod qilindi, qog'ozbozlikdan qutuldi. Endi ta'limning sifat bosqichi haqida maqsad qilinsa bo'ladi. 2010-yillarda 18 ta, 2016-yilda 6 ta, 2018-yilda 3 ta, va nihoyat, 2020-yilda 1 dona hujjat – jurnal to'ldirilsa kifoya bo'ladigan bo'ldi. O'qituvchi uchun bu katta qadam!

Ammo ta'limda o'qituvchilar yur-gizadigan hujjatlar tugatilgani bilan ta'lim sifatiga javob beruvchi O'IBDO, MMBDO va psixologlarning hujjatlari o'sha-o'shaligicha qolmoqda. Keyingi qadanda shu masala so'rovnomal bilan optimallashtirilsa yaxshi bo'lar edi.

— Xalq ta'limi vaziri o'rinbosari Temur Komilov "O'qituvchilarning maoshi, toifasini inobatga olgan holda 2024-yilga kelib 1000 dollarga yetkaziladi" deb ta'kidlagan. Sizningcha, buni amalga oshira olishadimi?

— Vazir o'rinbosari, ayniqsa, moliyaviy masalalar bo'yicha javob beruvchi o'rinbosar aniq iqtisodiy rejalr bilan gapirsa kerak, deb o'ylayman. Buning ustiga, bu xususda shaxsan Prezidentning o'zi ham ko'p ta'kidlab kelmoqda. Odiy o'qituvchi sifatida bu juda qiyin ishdek tuyuladi menga, ayniqsa, chuqur karantindan chiqqan davlat uchun ikki yil ichida bunday ishni amalga oshirish oson bo'lmaydi, menimcha. Lekin yuqori doiradagilar aytgani uchun ham umid qilamiz va kutamiz.

— Isroil aka, ikki yil avval aytgan konspekt yozmaslik darajasiga yetamiz degan gapingiz bugun amalga oshirdi. Ta'limning yaqin kelajagida sodir bo'lishi mumkin bo'lgan yana ba'zi

ehtimollarni taxmin qilolasizmi?

— Avvalo, yaqin kelajakda o'qituvchilarning bilim sifati chuqur tahlil etilish ehtimoli katta. Ta'lim islohotlarini bilimi kuchli, salohiyati yuqori o'qituvchilar yuzaga chiqarib bera oladi. Shuning uchun o'quvchilar bilimini oshirishdan avval, o'qituvchilarning bilimni oshirib olinishi zarur deb o'ylayman. Malaka oshirish tizimi o'zgarmoqda, bu tizimni ham hanuz to'la tushunib olganimiz yo'q. O'z iziga tushib olsa, malaka oshirish majburiy emas, balki pedagoglar o'zlari xohlab boradigan tizimga aylansa kerak.

Yana bir taxminim borki, bu balki pessimistik qarash bo'lishi mumkin, ya'ni O'zbekiston 2022-yilda Xalqaro baholash dasturlarida qatnashadi. Bu tadqiqot mamlakatimiz uchun debocha bo'ladi va shu imtihonda, PISAda shok holatga tushsak kerak, ya'ni — past ball olsak kerak, deya taxmin qilyapman. Mabodo shunday bo'lsa ham bu fojea emas deb bilaman. Birinchi qadami qachondir bosib o'tishimiz kerak-ku, baribir. Bu bilan O'zbekiston ta'lim tizimining dunyo ta'limida qanday o'rinda ekan, nimalarni tuzatishimiz kerakligini, xatolarimizni bilib olamiz va to'g'rilaymiz.

Taxminlarimdan yana biri, maktabda o'quvchilarga o'zlari istagan fanlarga qatnashish imkoniyati berilishi ehtimoli bor. Buning dastlabki elementlarini variativ o'quv usullarida ko'ryapmiz. Shu yo'nalish kuchaytirilsa kerak, deb o'ylayapman.

Direktorlarni saylash masalasi ham hali katta muammolar va turli gap-so'zlarni keltirib chiqarishi mumkin. Chunki yangi tartibda direktorlarni deputatlar saylaydigan bo'ldi.

— Xalqimizda ajoyib maqol bor: "Qo'rsang aytma, aytasang qo'rqma". Shubhasiz, har bir ko'tarib chiqayotgan muammo va tanqidlaringiz ortidan sizning qalamingiz tag'i qaratilgan ayrim mutasaddilar, javobgar tarafflar tinch turishmaydi. Raddiya berish, oqlab chiqish yo'llarni taklif qilishga yoki sizdan ustunroq odamlar orqali "silliqlashga" urinshadi. Bunday hollar tez-tez uchrab turadimi? Va bu faoliyatingizga qanchalik ta'sir o'tkazadi?

— Albatta, ko'p uchraydi. Axborot erkinligiga o'tayotgan davrimizda bu kutilgan holat deb o'ylayman. Iltimos qilganlarga to'g'ri tushuntirishga harakat qilaman, do'q-po'pisalar ham ko'p bo'ldi, xayriyatki, bizda, ko'z tegmasin, bunday holatlar uchun qonun yaxshi ishlaymoqda.

— Yaqinda Prezidentimiz Farg'onaga tashrifi chog'ida jurnalist va bloggerlarga qaratma "Men sizlarni yutug'imizni ham, kamchiliklarimizni ham xalqimizga adolatiy qilib yetka-

zayotgan kuch deb bilaman, ortingizda Prezident turibdi" deya yana bir karra ishonch bildirdi. Bu motivatsiyadan so'ng ta'lim sohasidagi qaysi og'riqli nuqtalarni olib chiqishni istagan bo'lardingiz?

— Ta'limda hali isloh etilishi kerak bo'lgan minglab muammolar mavjud. Eh-he, bularning deyarli hammasi iqtisodga bog'liq. Masalan, maktablarning to'liq bir navbatda ishlashi, sinfda 20-25 bola o'qishi, fanlarni bo'lib o'tish masalasi, stavkaning pasayishi... Lekin baribir, ta'limni "kemirayotgan" og'riqli nuqtamiz bu — korrupsiya, mana shu il-latni yo'qotmas ekanmiz, maktabda ham, boshqa tashkilotda ham yaxshi kadr o'z munosib o'rmini topmaydi, ta'lim sifati biz o'ylagan cho'qqiga yetolmaydi.

— Raqobat — rivojlanish va o'sishning muhim ijtimoiy belgisi. Sizningcha, bugun sohagizdagi bloggerlar o'zaro raqobatchilik bo'lib qay-sidir ma'noda bir-birining o'z ustiga ishlashiga, o'sishiga turki bo'la olyaptimi?

— Bloggerlarning deyarli barchasi bilan do'stman (blogger deganda tik-tok-chilarni nazarda tutmayapman, albat-ta). Bizda o'zaro hamfikirlik, bilmagan narsalarini bir-biridan so'rab o'rganish jihati kuchli. Har bir blogger o'ziga xos yo'nalish va uslublarga egaligi tufayli ham birining kamini boshqasi to'ldirishga, sohasidan kelib chiqib maslahatlar berishga intiladi. Bu jihatlar bugun o'zbek blogosferasi rivojlanishida katta rol o'ynamoqda.

— Youtube va tiktok bloggerlari haqida nima deysiz?

— Youtube bizda hali egallanmagan auditoriya, to'g'risi o'zim ham youtube bloggerlarni kutatib bormayman. O'z-gacha bir shovqinli dunyoga o'xshataman uni. Sifat keyingi o'rindaligi tufayli youtubedagi videolarni bir-ikki minut-dan ortiq ko'rolmayman. "Shok xabar" deb ochilgan videolar esa ta'bimni xira qiladi. Youtubeda o'z fanimga doir videodarslarimni joylagan edim, 2 yilda 300 ta obunachi ham yig'ilmagan, darslarim esa eng ko'pi 1500 marta ko'rilgan xolos. Aslida, matematikaning har bir mavzusiga video-darslar olib joylaganman. Auditoriya talabi "shok xabar"larga o'ch ekan, nima ham derdik.

— Xalq ichidan otilib, el dardini baralla ko'tarib chiqish oson ish emas. Buning uchun alohida salohiyat, jasorat va matonat talab etiladi. Shuncha mashaqqatga yarasha bloggerlingiz

ortidan qanchalik foyda topdingiz?

— Shaxsiy moddiy foydamni aytayotgan bo'lsangiz, biror marta blogerlik orqasidan pul ishlashni xayolinga keltirmaganman, shunchaki bu — hob-bim. Lekin bloggerligim orqasidan bir katta foydamni aytmamasam bo'lmaydi, ya'ni postlarim orqasidan qishlog'im ichimlik suvi bilan ta'minlangani eng katta foyda bo'ldi, deb bemalol ayta olaman.

— Yaqinda Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi Jamoatchilik kengashining yangilangan tarkibi tasdiqlandi. Yangi tarkibga ko'ra, sizni jamoatchilik kengashi raisi o'rinbosari etib saylashdi. Bu yanada katta mas'uliyat degani. Endilikda maqsadlaringiz ko'lami qanday?

— Bu men uchun juda katta mas'uliyat. Norasmiy jamoatchilik vakilligidan rasmiy jamoatchilik vakilligiga o'tish o'ziga yarasha jiddiy harakat va e'tiborni talab etadi. Ushbu Jamoatchilik kengashi tarkibi oddiy o'qituvchidan tortib senatorgacha, kuchli potensiali soha vakillaridan iborat bo'ldi. Galdagi maqsadim, kengash a'zolari bilan maksimal darajada hamkorlik qilib, xalq ta'limi tizimidagi muammolarni hal etishda o'z takliflarimizni vazirlikka taqdim etib borish va xalq manfaatlarini yo'lida xizmat qilishdan iborat. Shu bilan birgalikda, soha bo'yicha jamoatchilik pazoratini kuchaytiramiz. Bu borada bizga keng jamoatchilik fikrlari muhim sanaladi. Tizimga oid takliflarni @XTVjamoat botida kutamiz.

— Suhbatimiz so'ngida xalq ta'limi tizimida mehnat qilayotgan hamkasblaringizga tilaklaringiz?

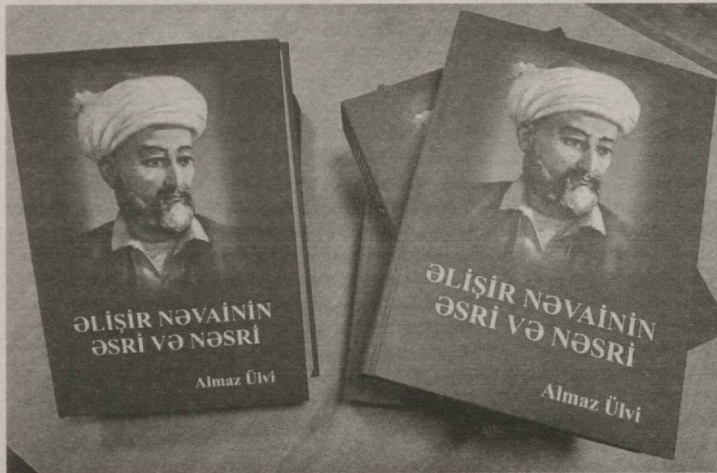
— Pedagog bu — yetaklovchi degani. Har qanday jamiyatda nafaqat bolalarni, balki o'sha jamiyat kishilarini ham yetaklay oladigan kasb. Shuning uchun o'qituvchilar hamma davrda ham ilg'or ziyolilar hisoblab kelingan. Hatto, sobiq sovet davrida hokimlar ham "bu ziyoli, bilimi kuchli" deya o'qituvchilardan hayyiqib turgan. Hozir ham shu obro'-e'tiborni saqlab qolish yo'lida ustozlarimiz tinimsiz mehnat qilishi, jamiyat va o'z hayotiga befarqlikni yo'qtishi, mustaqil fikrini ochiq ayta olishi, shuningdek, o'zi tarbiyalayotgan o'quvchilarni ham qoliplarsiz, mustaqil fikrli shaxs qilib tarbiyalashi kerak bo'ladi. Mana shu mas'uliyatli ishda barcha hamkasblarimizga sihat-salomatlik va omad tilayman!

O'ZJOKU talabasi
Nafisa ORTIQOVA
suhbatlashdi.

Navoiy nasrining ozarboyjonlik mudaqqiqi

Doktor Almaz Ulviy xonimning “Alisher Navoiyning asri va nasri (ilmiy-filologik va diniy-tasavvufiy asarlari)” mavzusidagi tadqiqotiga taqriz

Qudratli qalami bilan turkiy tilli xalqlarning nafaqat badiiy adabiyoti, balki qalbi xazinasi va ruhoni dunyosini yakqalam qilgan, betimsol nazm-u nasri bilan boyitgan buyuk mutafakkir Nizomiddin Mir Alisher Navoiy ijodiga bo'lgan qiziqish yillar sayin emas, asrlar o'tgan sayin yanada ortib bormoqda.

Daho so'z san'aktori o'zining “nazirayi benaziri”da Ozarboyjon xalqining buyuk shoiri Shayx Nizomiy Ganjaviyini adabiyot ahlining piri komili deb oltin taxt uzra tasvirlashi bilanoq, bu xalqqa, uning o'ziga tilga ham singib ketgan go'zal tabiatiga, uning axylariga bo'lgan muhabbatini qalbiga chuqur singdirgan edi. O'zi esa o'z asridan boshlaboq Kichik Osiyoga devonlari vositasida tashrif buyura boshladi va bu jarayon bardavom bo'ldi. Bugungi kunda Doktor Almazxonim Ulviyning “Alisher Navoiyning asri va nasri (ilmiy-filologik va diniy-tasavvufiy asarlari)” nomli tadqiqoti (Boku: “Ilm va tahsil”, 2020) Hazrat Navoiyning Ozarboyjonga yangi tashriflari uchun sabab bo'ldi. Bu tashrifning ancha samarali bo'lishi tadqiqotning nomidanoq ma'lum bo'lmoqda.

Navoiyshunoslik fani mutaxassislar va ilmiy tadqiqotchilar oldiga shu davr va shu jamiyat kishisi ma'naviy ehtiyojlaridan kelib chiqib muayyan vazifalarni qo'yadi. Ushbu vazifalar o'z navbatida bu fan taraqqiyotining o'ziga xos bosqichlari, tadrijiy takomili uchun asos bo'la oladi. Xususan, o'zbek adabiyotshunosligida mutafakkir ijodkor asarlarini aniq muammoli masalalar nuqtayi nazaridan izchil o'rganish tajribasi bor bo'lsa-da, uning hozirgi davr jahon fani uslubiy yo'nalishlari, mezonlari, talablari darajasidagi taraqqiyot bosqichi uchun ozarboyjonlik olimlari tadqiqoti misolidagi asarlar nihoyatda zarur. Alisher Navoiy ijodiy merosini o'rganishga bo'lgan munosabat keyingi chorak asr davomida yangi xolisona ilmiy tamoyillar negizida, mafkuraviy qoliplardan xoli tarzda, yangi ilmiy yondashuvlar bilan davom etmoqda. Shu nuqtayi nazardan ulug' shoir nasriy merosi mavzulari va

masalalari ko'lami, uning zamonasi va zamondoshlari hayoti bilan bog'liq bitiklari tahlil etilgan mazkur tadqiqot fanimizning qiziqarli sahifalarini tashkil etishi tabiiy. Qiziqarli jihati shundaki, Navoiy nasrining mavzu-mundariyasi, shu mavzu va mazmun yo'nalishi hamda uslubida turkiy tilli adabiyotda yuzaga kelgan yangi janrlar va adabiy tamoyillar badiiy nasrning tadrijiy rivoji uchun xizmat qildi. Bu adabiy hodisaning qay tariqa yuzaga kelganligi, qay tarzda kechgani, qanday namoyon bo'lganligi, xususiyatlari va bugungi kun uchun qanchalik muhim yoki ahamiyatsiz ekanligi masalalari Almazxonim Ulviyning fundamental tadqiqotida atroflicha yoritib berilgan.

Olima izlanishlarini Navoiy asrida ham, hozirgi kunda ham insoniyat jamiyati uchun doimiy dolzarb muammolardan biri bo'lmish barkamol inson timsolining badiiy talqini sohasiga yo'naltiradi va bu masalani mutafakkir adibning nasriy asarlari izchil tahlili orqali keng ko'lamda amalga oshiradi. Binobarin, tadqiqot mavzusi ham, muallif keltirgan ma'lumotlarga ko'ra, bugungi kunda bir qator dunyo olimlari va izlanuvchilarini qiziqtirayotgan muammolar umumlashtirilish shakllantirilgan.

Tadqiqotda Navoiy nasri uslubi va g'oyaviy-badiiy xususiyatlari masalalari bo'yicha barcha o'zbek va ozarboyjon olimlari tomonidan o'rganilgan va o'rganilishi lozim bo'lgan masalalar imkon doirasida qamrab olingan, ularga doir kuzatuvlar ilmiy asoslangan, konseptual xulosa yaratilib, shunga ko'ra taklif va tavsiyalar ham ishlab chiqilgan. Olima tadqiq etilishi ko'zda tutilgan masalalarga jiddiy ilmiy mu-

nosabat bildiradi. U asarining avvalgi sahifalaridayoq tadqiqoti oldiga qo'yilgan masalalarning zaruratini belgilovchi omillarni qayd etadi. Ilmiy masalalar tahliliga kirishar ekan, Alisher Navoiy hazratlarining ilmiy, tarixiy, adabiy, manobiy va diniy-tasavvufiy asarlari zaminida turgan asosiy muammo – inson ma'rifiy kamoloti tasviri masalasiga e'tibor qaratadi.

Olima mutafakkirning “Majolis un-nafois” va “Nasoyim ul-muhabbat” tazkiralari, “Xamsat ul-mutahayyirin”, “Holoti Sayid Hasan Ardasher”, “Holoti Pahlavon Muhammad” kabi manobiy asarlarida Navoiy asri ma'rifiy ilmi va madaniyati kamolotini o'z shaxsiyatida namoyon etgan ulug' shoirlar, she'rshunoslar, “ahli ta'b”, avliyulloh, piru ustozlari, do'st-u yorlari badiiy timsoli talqini kuzatadi va ilmiy tahlil etadi.

Muallif mutafakkir adibning turli mavzu va janrlardagi nasriy asarlari badiiy o'ziga xosliklari va estetik qiyo-fasi ranginligini prototiplarning muallifiga bo'lgan munosabatida deb biladi. Chunonchi, Hazrati Jomiy muallifga pir va ustoz maqomida, Sulton Husayn Boyqaro samimiy do'st, hammaslak, ijodiy hamkor sifatida, Shayxim Suhayliy ulug' shoirning “forsiydisoru turkiy-shior yoru azizi” bo'lib, Xoja Ahrori Vali va Xoja Fazlulloh Abullaysiy Samarqandiy “farzandim” deya e'zozlab, Sayid Hasan Ardasher shoirning otaxoni va muqavvivi rutbasida, Pahlavon Muhammad esa do'st, musohib, muhib, taqdiri o'xshash bir inson mavqeyida edilar.

Asarda lingvopoetik tahlil ham mavjud bo'lib, ramziy-istoraviy iboralarining ma'no qatamlari, mohiyati yorqin ochilgan.

O'z ijodida turkiy xalqlar adabiyoti yutuqlarini mujassamlashtirgan, asrining adabiy va madaniy hayoti rivojiga hissa qo'shgan mutafakkir adib Alisher Navoiy nasriy merosidagi har bir badiiy obrazning ijtimoiy-axloqiy mohiyati tadqiqotda teran tahlillar orqali yoritilgan.

Olimaning Navoiy nasriga xos bo'lgan badiiy xususiyatlarni tadqiq etish, ularning ma'no, kompozitsiya, obraz va tasvirdagi transformatsiyalashuv prinsiplarining sabablarini ochib berish, bu tur va undagi janrlarning badiiy adabiyot va adabiyotshunoslikda tutgan o'rni va ahamiyatini belgilash kabi masalalarga e'tibor qaratishi ham asarning muvaffaqiyatlaridan sanaladi.

Asarining o'quvchida katta qiziqish uyg'otadigan qismi Navoiyning diniy va tasavvufiy ijodiy merosining ma'rifiy nuqtayi nazardan tahlillaridir.

Tadqiqotning navoiyshunoslik fani rivojida tutadigan asosiy xizmati shunda ko'rinadiki, unda Alisher Navoiy davri va zamondoshlari fonida adibning nasriy ilmiy va ma'rifiy asarlari

tahlili asosida uzoq turkiy tilli adabiyot tarixida mavjud bo'lgan adabiy tur takomilga yetishi, Hazrat Navoiyning bu sohada ham reformatorligi, turkona, xalqona uslubning sharq klassik uslublari doirasidagi taraqqiyotini ko'rsatuvchi adabiyotshunos olimligi va o'zbek mumtoz nasrida yangi janrlar ijodkori sifatida namoyon bo'lishi diqqat markaziga chiqariladi. Bu mavzudagi tahlillarida olimlari akademik Azizxon Qayumov va Jannatxonim Nagiyeva tadqiqotlariga tayanib ish ko'radi.

Asar tarkibi mukammal ishlangan, shoir shaxsi, hasb-u holi, davri, ijodiy merosi, uning ozarboyjon olimlari tomonidan o'rganilishi, har bir fasldan keyin ma'rifiy va didaktik baytlar, she'riy parchalarning keltirilishi, bibliografiya, turli mavzulardagi ko'rsatkichlar zamonaviy ilmiy tadqiqotchilik talablarini to'la aks ettiradi. Bu asar Hazrat Alisher Navoiy biografiyasi, davri va nasriy ijodiy merosi bilan yaqindan tanish bo'lmagan o'quvchida ham biror savol qoldirmaydi, deb o'ylaymiz.

Tadqiqot yuzasidan ayrim mulohazalarimiz ham bor. Shoir biografiyasiga doir sahifalarda muallif Som Mirzoning “Navoiyning otasi Abusaid mirzo saroyida vazir lavozimida bo'lgan”, degan noto'g'ri fikrlariga, Navoiyning otasi Husayn Boyqaroning otasi bilan emukdosh bo'lgan kabi noaniq gaplarga izoh bermaydi. Hazrat Navoiyning bobolari temuriy shahzoda Umarshayx mirzo bilan emikdosh bo'lgan. Shuningdek, Navoiy hazratlarining Samarqand safari bilan bog'liq ba'zi tarixiy ma'lumotlarda ham noaniqliklar mavjud.

Xullas, yuragiga Navoiy hazratlarining mehri tushgan olim Almazxonim Ulviyning ushbu katta tadqiqoti mukammal ilmiy-akademik uslubda, ravon va maroqli ifoda tarzida yozilgan. Asar katta hajmdagi ilmiy materialni qamrab olganligi, maxsus o'rganilmagan adabiy manbalar tahliliga bag'ishlanganligi va nazariy xulosalarga boyligi bilan navoiyshunoslik fanining keyingi rivoji uchun xizmat qiladi, degan fikrdaman. Shu yil fevral oyida Boku shahrida kitobning Ozarboyjon Fanlar akademiyasi Nizomiy nomidagi Qo'lyozmalar instituti, ikki davlat elchixonalari xodimlari, turkiy tilli davlatlarning nufuzli olimlari ishtirokida taqdimoti bo'lib o'tdi. Taqdimotda ishtirok etgan yirik navoiyshunos olimlar kitobni eng yuksak mukofotlarga munosib asar, deya baholadilar. Darhaqiqat, bu tadqiqot nafaqat ozarboyjonlik mutaxassislar va muxlislar, balki barcha turkiy tilli xalqlar e'tiboriga taqdim etilishi lozim bo'lgan ma'naviy boylik bo'lib qoladi.

Dilorom SALOHIIY,
filologiya fanlari doktori,
professor,
O'zbekiston Respublikasida xizmat
ko'rsatgan yoshlar murabbiysi

"Biznikilar juft oti-la, arobasi-la, to'yi ila ...faxr etar"

Mustamlaka davrida millat sha'ni, uning ertangi kuni, xalqning yutug'i va qusurlari, yosh avlodning saviyasi haqida gapiradiganlar ko'p bo'lmas-da bor edi. Buni XIX asr oxiri XX asr boshlarida vujudga kelgan jadidchilik harakati misolida ham ko'rish mumkin. Jadidlar mavjud tuzumning shafqat bilmas o'qlaridan qo'rqmay haqiqatni baralla kuylashga, shu yurtning uyg'oq farzandi sifatida uning kamchiliklarini birma-bir sanab o'tishga imkon qadar kuch topa bildi. Teatrlar tashkil qildi, maktablar ochib, kambag'al xalq bolalariga bepul ta'lim berdi, gazeta va jurnallarga asos soldi. Ularda o'z maqolalari orqali xalq hayotidagi kamchiliklarni yoritib borishga harakat qildi.

Jadidchilik harakatining Turkiston o'lkasidagi asoschisi bo'lgan Mahmudxo'ja Behbudiyning maqolalari turli gazeta va jurnallarda muntazam chop etilgan. Behbudiy Turkiston matbuoti tarixida yetakchi maqolalanavis sifatida alohida o'rin olgan. Bunga sabab uning 300 dan ortiq turli mavzudagi maqolalar muallifi ekanligidir. Behbudiy maqolalarini shartli ravishda bir necha mavzularga bo'lish mumkin:

1. Fanga oid.
2. Til masalasiga doir.
3. Teatrga oid.
4. Ta'limga oid.
5. Siyosiy-diniy mavzudagi.
6. Ijtimoiy mavzudagi.

Fan va tilga oid maqolalar Behbudiy publitsistikasining yirik qismini tashkil qiladi. Adabiy maqolalariga "Munozara" haqida, tilshunoslik haqida "Kitobat ul-atfol", geografiyaga oid "Kitobi muntaxabi jug'rofiyai umumiy", tarixga doir "Sherdor madrasasi", "Tarixi Turkiston kerak", tanqidchilikka doir bo'lgan "Tanqid — saralamoqdur" shular jumlasidan. Maqolalarning har birida ushbu fanlarning Turkiston o'lkasidagi maktablarda o'qitilishi muhim ahamiyatga egaligi ta'kidlangan. Masalan, "Munozara" haqida maqolasida ushbu asar usuli jadid maktablari va zamonaviy fanlarning foydali tomonlari va buxoroliklar uchun bularni bilish lozimligi haqida bir farangiy afandi va o'qituvchi o'rtasidagi forsha munozara to'g'risida ekanligi hamda bu asarning turkiy tilga yana bir jadid muallimi Hoji Muin tomonidan tarjima qilingani haqida so'z boradi. Publistsist maqolada shunchaki asarni sharhlamaydi, shaxsiy qarashlari, tanqidlarini aytib o'tadi: "Va ammo bizni fikrimizcha, Buxoro uchun eng muhim bir bahsni farangiy afandi faromush etibdurlar. Va ul eng muhim bahs buxoriylarni ruscha o'qumoq va rus madaniyatidan nafardor bo'lmoqg'a targ'ib etmoqdin iborat edi". Maqola muallifi bunga sabab deya Buxoro xalqining asosiy ishi savdo ekani va savdolari Rusiya bilan bog'liqligi, tijoratlarining rivoji uchun, albatta, ruscha bilishlari shart ekanini aytib o'tadi.

Jadidlar sardori til bilishning afzalliklari xususida maqolalarida ko'p bor ta'kidlagan. "Ikki emas to'rt til lozim" maqolasi bu borada juda mashhur. "Biz turkistoniyarlarga, — deyiladi maqolada, — turkiy, forsiy, arabiy va rusiy bilmoq lozimdir. Turkiy, ya'ni o'zbekini sababi shulki, Turkiston xalqining aksari o'zbekiy so'ylashar. Forsiy bo'lsa, madrasa va udabo tilidir... Arabiy til din uchun na daraja lozim bo'lsa, rusiy ham tirlikli

va dunyo uchun lozimdur". Chet tillarni o'rganish esa aslo ona tilini yo'qotish hisobiga bo'lmasligi kerakligini yozuvchi esidan chiqarmaydi. "Sadoyi Turkiston"-da chop etilgan "Til masalasi" maqolasida tilimizda forsiy va arabiy so'zlarning ta'siri kuchli ekanligini anglab yetgan holda imkon qadar ularni turkiylashtirish lozimligini aytadi. Jamlash ohangida aytiladigan arabcha so'zlarni ham turkcha jamlash mumkin. Masalan: "funun, ulamo, quzzot demoq o'rniga fanlar, olimlar, qozilar" deyish mumkin. "Turkistonning o'zig'a teyishli shevasi turk tilining chig'atoy lahjasi bo'lub, "Navoiy" kitobi bu lahjaning go'yo muhim kitobidir".

Behbudiyning eng dolzarb maqolalari — "Sart so'zi majhuldir" hamda "Sart so'zi ma'lum bo'lmadi". Mazkur ikki maqolani Behbudiy publitsistikasining gultoji deyish mumkin. Boisi, sovetlar davrida Turkiston o'lkasida yashovchilarga nisbatan aynan "sart" so'zi ishlatilgan. Buning vajini esa hech bir turkiy yurak yutib ruslardan so'ray olmagan. Hatto ruscha asarlar tarjimoni Bahrombek Qorovulbegi janoblari ham "Biz Turkiston va Buxoro xalqining turkligi ma'lum bo'lib turub na uchun sart ataydurlar?" — deb taajjubga tushishi shu yurtning o'g'lonlari xalq sha'ni xususida birgina so'zga ham be'tibor emasliklari, ammo zamona zayli tufayli ularni sart ataganlarga biron chora ko'rolmaganini isbotlaydi. Yagona chora qarshi chiqish, rad etish! Behbudiy ham aynan shuni uqtiradi. Ruslarga yaxshi ko'rinish uchun bu so'zga ham yaxshi ko'z bilan qaraydiganlarni keskin tanqid qiladi. Shu birgina so'z xususida qayta-qayta maqola yozishdan erinmaydi. Oxiri "sart" so'zi qaysi ma'noda bo'lishidan qat'i nazar, olimlar, arboblar tomonidan hal qilingan qabul qilmaslikka haqqimiz borligini ta'kidlaydi. Turklarni o'z nomlari bilan atashlarini qat'iy talab qiladi.

"Teyotr — ibratnamodur!" — deydi maqolalanavis "Teyotr nadur?" maqo-

"...boshqa millatlarni boylari faqir va yetimlar uchun maktab va dorilfununlar soladurlar, faqir va yetimlar o'qumog'i uchun vaqf "istipendiyalar" ta'yin qilur. Boshqa millat milo'nerlari maktabi ila istipendiyasi-la, idora qilaturgon gazet va majallasi-la, bino qilgan dorulojizin (ayollar universiteti), barpo qilgan jam'iyati xayriyasi-la faxr qiladur. Biznikilar juft oti-la, arobasi-la, to'yi ila va ...la faxr etar. Hatto, o'z og'illarini o'qutmaydurgon boylar bordur".

lasida. Behbudiyning teatr mavzusidagi maqolalari ko'p emas. Ammo o'sha davr talabidan kelib chiqadigan bo'lsak, bu eng dolzarb mavzular sirasiga kiradi. Siz-u bizga ma'lumki, o'zbek teatri-ning asoschisi ham aynan Mahmudxo'ja Behbudiydir. Ushbu maqola orqali uning "Padarkush" dramasi 1914-yili Samarqand, Qo'qon, Buxoro, Toshkent va Kattaqo'rg'onda ko'ngillilar tomonidan sahnalashtirilgani va undan yig'ilgan pul maktablarga, bolalarning savodi uchun sarf etilganligini aytadi.

Yuqoridagi holatni haqiqiy millatparvarlik deyish mumkin. Chindan ham, millat kelajagi ravaqi uchun tinmay ijod qilish, uning rohatini, mevasini, haqini ham yana o'sha millat bilan bo'lishish qahramonlikdan boshqa narsa emas. Zero, o'sha davrda bunday insonlar kam edi. Turkiston xalqi eng qiyin ishlarga giriftor edi. Ular hammolik qilar, dalalarda ishlardi. Ammo o'zini boy sanar, farzandiga falon pul sarflab to'y qilardi. Buning hammasi ilmsizlikdan. "Masalan, davlat dumasida biz Turkiston musulmonlaridan shunday huquqshunos vakil bo'lsa, bizni din va millatimiz nafa'iga harakat qilur. Ammo shunday odam bizda yo'q", — deydi "Ehtiyoji millat" maqolasida jadidlar otasi.

"Davlat dumas nari tursin, sudga va rasmiy mahkamalarga kirib, bizni mudofaa qiladurgon kishimiz yo'q. Boshimiz og'risa do'qturga boramiz, ammo dardimizni aytmoqga til yo'q. O'zimizdan do'qtur yo'q. Ikkimiz bir-birimiz ila nizo qilamiz. Ketamiz zakunchiga, so'ylamoqg'a til yo'q. Oradagi odamlar yana bizg'a firib berar, pul berarmiz, yugurarmiz, yana ishlar barbod, oxiri yo'q. Imorat qilmoqchi bo'lsak, plon-loiyhasi lozim-

ki, injinerga muhtoj bo'larmiz. Ammo biz hanuz "muhandis" ismini bilmaymiz. Kontur va rasmiy daftar tutib, kassa qurib tijorat etmoq lozim. Ilm tijorat bila turgan buxgalterlik hisobi yuritadurgon boylarimizga kerak, ul ham o'zimizdan bir nafar topilmaydur. Hammolikdan bu ishlar yaxshi bo'lsa kerak. Bir necha boyvachchani bilarmanki, eng qattiq xizmatlarga giriftor. Sababi nadur — ilmsizlik. Holbuki alarni to'yiga atosi 5 ming so'm sarf etib edi".

Bu gaplar orqali Behbudiy millat boylarini o'z pullarini millat bolalarining ta'lim olishi uchun sarf etishga chaqiradi: "...boshqa millatlarni boylari faqir va yetimlar uchun maktab va dorilfununlar soladurlar, faqir va yetimlar o'qumog'i uchun vaqf "istipendiyalar" ta'yin qilur. Boshqa millat milo'nerlari maktabi ila istipendiyasi-la, idora qilaturgon gazet va majallasi-la, bino qilgan dorulojizin (ayollar universiteti), barpo qilgan jam'iyati xayriyasi-la faxr qiladur.

Biznikilar juft oti-la, arobasi-la, to'yi ila va ...la faxr etar. Hatto, o'z o'g'illarini o'qutmaydurgon boylar bordur".

Yozuvchi bunday holatning oxiri yomon natijalarga olib kelishini uqtiradi.

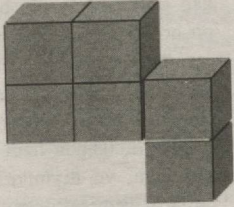
Behbudiy asarlari orqali kommunistik mafkura va uning Turkistonda yoyilishiga jiddiy qarshi chiqqan. Masalan, ilk maqolalaridan biri bo'lgan, "Xurshid" gazetasining 1906-yil 6-sonida chop etilgan "Ish(amal)larning yaxshisi o'r-tachasidir" ("Xayrul umuri avsatuhu") maqolasida "...bu toifaga qo'shilmoq biz, musulmonlar uchun nihoyatda zararli" degan fikrni aytib o'tgan edi. Shuningdek, uning "G'alla, askarlik, yer va tazminoti haqiya", "Qozoq qarindoshlarimizga ochiq xat", "Turkiston" kabi maqolalari siyosiy tusda bo'lsa, "Muh-taram samarqandiyarlarga xolisona arz", "Favqulodda takfir", "A'molimiz yoyinki murodimiz" (asosan ta'limiy) kabi maqolalari diniy ruhdagi.

Publitsistning ijtimoiy ruhdagi maqolalari ham jamiyatning turli yo'nalishiga oid bo'lgan muhim ma'lumotlarni o'z ichiga oladi. "Bizni kemirguchi illatlar", "Zo'raki boy" maqolalarini ushbu mavzuga kiritish mumkin. To'g'ri, bu maqolalarni yuqoridagi mavzulardan tamoman uzoq deyolmaymiz, ammo, qamrovchi jihatidan ijtimoiy ruhdagi maqolalar guruhiga kiritgan ma'qul. Chunki ushbu maqolalarda hozir ham dolzarb sanaladigan to'ylardagi ortiqcha xarajatlar masalasi obdon yoritiladi. "Biz bir tanob yerimizni 200 so'm sotib to'y qilmoqchi bo'lsak, yerni xo'b pulg'a urdum, deb majnunona shodlanurmiz". Bunday holatdan esa Behbudiy faqat g'azablanadi, xalqiga rahmi keladi.

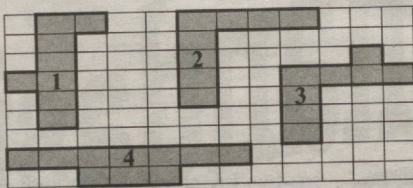
Xulosa qilib aytish mumkinki, Mahmudxo'ja Behbudiyning publitsistik merosi — ulkan xazina. Biz ushbu maqolamiz orqali shu xazinaning bir burchini ochib ko'rdik, xolos. Biroq bu mavzu doim o'rganilishga, tadqiq etilishga, o'qilishga yana ham muhtoj, har gal yangi tadqiqotlar Behbudiy publitsistikasining yangi qiralarini kashf etadi.

"Ma'rifat" repetitori

Majburiy fanlar asosida tuzilgan, mavzulashtirilgan testlarning 26-varianti

- A) 162 sm² B) 124 sm² C) 148 sm² D) 216 sm²
 28. Kvadratning yuzi 64 cm² bo'lsa, uning perimetrini toping.
 A) 32 cm B) 26 cm
 C) 50 cm D) 64 cm
 29. Rasmda 4 ta figura berilgan. Bu shakllarning qaysi birining yuzasi eng katta?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

30. Agar tomoni 2 dm bo'lgan kublarning sakkiztasi eritilib, bitta kub yasaladigan bo'lsa, hosil bo'lgan kubning tomoni necha dm bo'ladi?
 A) 6 dm B) 4 dm C) 8 dm D) 12 dm
 Keyingi sonda "Geometrik shakllar va ularning o'lchovlari" mavzusiga oid murakkabroq testlar beriladi, bunda testlar 6–8-sinf materiallari bo'yicha tuziladi.

Hamza XUDOYBERDIYEV,
 G'ijduvon tumanidagi 32-maktabning matematika fani o'qituvchisi

O'ZBEKISTON TARIXI (10-sinf "O'zbekiston tarixi" darsligining 5–9-mavzulari asosida tuzilgan test topshiriqlari)

31. 1920-yil 3-mayda qaysi vatanparvar qo'rboshi rahbarligida Turkiston – turk mustaqil islom jumhuriyati tashkil topgan edi?
 A) Shermuhammadbek
 B) Madaminbek
 C) Katta Ergash
 D) Kichik Ergash
 32. Quyidagilardan qay biri Mulla Abdulqahhor faoliyati bilan bog'liq emas?
 A) amirlik poytaxti Buxoro tumanlarida kuch to'plab qizil armiyaga qarshi kurashlar olib borgan
 B) uning qo'l ostida Buxoroning g'arbiy qismida 20 nafar qo'rboshi birlashgan
 C) uning rahbarligida Buxoro, Karmana va Nurota viloyatlarida o'nlab qo'rboshi guruhlari faoliyat ko'rsatgan
 D) o'z qo'l ostidagi hududlarda yangi Buxoro hukumati tugatilib, uning o'miga amirlik davridagi boshqaruv usulini joriy qiladi
 33. Quyidagi tarixiy voqealarni ular sodir bo'lgan yillari bilan muvofiqlashtiring.
 1) Turkistondagi istiqlochilik harakatining ikkinchi bosqichi nihoyasiga yetdi; 2) Anvar Posho Qarshi yaqinidagi Qaliko'l atrofida Mulla Nafis qo'rboshi bilan uchrashib, maxsus bayonot bilan chiqadi;
 3) Mulla Abdulqahhor qo'rboshi Qizilqumda qizil askarlarga qarshi bo'lgan janglarning birida halok bo'ldi; 4) Junaidxon Xorazm o'lkasida o'zining faoliyatini yanada kuchaytiradi; 5) Amir Olimxon bir qator janglarda mag'lubiyatga uchrab Afg'oniston davlati

- hududiga o'tib ketishga majbur bo'ladi.
 a) 1935-yil; b) 1922-yil ko'klam; c) 1921-yil noyabr; d) 1924-yil oxiri; e) 1921-yil mart.
 A) 1-d, 2-c, 3-a, 4-b, 5-e
 B) 1-a, 2-c, 3-d, 4-b, 5-e
 C) 1-a, 2-e, 3-d, 4-b, 5-c
 D) 1-b, 2-d, 3-c, 4-a, 5-e

34. 1917-yil 5-aprelda Asfandiyo'rxon tomonidan imzolangan islohotlar haqidagi manifestda quyidagi qaysi masalalar qayd etilgan edi?

- 1) Yangi usul maktablari ochish; 2) Temiryo'l qurish; 3) Pochta va telegraf aloqasini yo'lga qo'yish; 4) Davlat xazinasini nazoratga olish; 5) Amaldorlarni saylab qo'yish va ularga maosh tayinlash tartibini joriy etish; 6) Aholi tabaqalarining shariat oldida tengligini belgilash.
 A) 1, 3, 5
 B) 1, 2, 3, 4, 5
 C) 1, 2, 4, 6
 D) 1, 2, 3, 4, 5, 6

35. "Taxta shartnomasi" kimlar o'rtasida imzolangan?

- A) Said Abdullaxon va Muvaqqat hukumat vakillari
 B) Junaidxon va sovet hukumati vakillari
 C) Said Abdullaxon va Sayid Olimxon
 D) Yosh xivaliklar va sovet hukumati vakillari

36. 1924-yil 18-noyabrda ...

- A) Fayzulla Xo'jayev raisligida O'zbekiston SSR Muvaqqat inqilobiy komiteti (Markaziy Revkom) tashkil topadi
 B) Turkiston ASSR, Buxoro SSR va Xorazm SSR MIKlari maxsus qo'shma qaror qabul qilishib, o'z vakolatlarini O'zbekiston SSR Muvaqqat inqilobiy komitetiga topshirdilar
 C) Butunrossiya Markaziy Ijroiya Komitetining II sessiyasi bo'lib o'tadi
 D) O'zbekiston SSRning ilk marotaba Konstitutsiyasi qabul qilinadi

37. Quyidagi qaysi siyosiy tashkilotning faoliyatida taraqqiyparvar jadid vakillari bo'lgan Munavvarqori va Abdulla Avloniyalar ham ishtirok etishgan?

- A) O'rta Osiyo byurosi
 B) O'rta Osiyo Iqtisodiy Kengashi
 C) Turkkomissiya
 D) Musulmonlar byurosi

38. Quyidagi qo'rboshilarni ular harakat qilgan hududlari bilan mos ravishda joylashtiring.

- 1) Mulla Abdulqahhor; 2) Ibrohimbek;
 3) Bahrombek; 4) Madaminbek.
 a) G'arbiy Buxoro; b) Sharqiy Buxoro;
 c) Samarqand; d) Marg'ilon.

- A) 1-b, 2-a, 3-c, 4-d B) 1-a, 2-b, 3-c, 4-d
 C) 1-c, 2-a, 3-b, 4-d D) 1-a, 2-c, 3-b, 4-d

39. Turkiston o'lkasidagi istiqlochilik harakati-

ning ikkinchi davri qaysi yillarni qamrab olgan?

- A) 1927–1936-yy B) 1925–1929-yy
 C) 1925–1935-yy D) 1924–1945-yy

40. Hamro Polvon, Hayit Amin, O'rmon Polvon, Oston Qorovulbegi kabi shofirkonlik qo'rboshilar qaysi qo'rboshining qo'l ostida harakat qilishgan?

- A) Junaidxon B) Ibrohimbek
 C) Anvar Posho D) Mulla Abdulqahhor

41. Sovet hokimiyati O'rta Osiyoda yer-suv islohotini qanday maqsadda amalga oshirgan?

- A) yirik yer egalari bilan aloqani yaxshilash
 B) xususiy mulkini tugatish
 C) mahalliy aholini to'laqonli kamsitish
 D) istiqlochilik harakatlari shu yo'l bilan barham berish

42. Turor Risqulovning o'lkani mustaqillik tomon olib boruvchi takliflari qaysi sovet rahbarlarining qarshiligi tufayli amalga oshmay qoldi?

- A) I.Stalin va M.Kalinin
 B) M.Frunze va V.Lenin
 C) P.Kobozev va F.Kolesov
 D) I.Tobolin va V.Lenin

43. Tarixda Buxoro shahrining kimlar tomonidan vayron etilishiga buxoroliklar "kichik qiyomat" deb nom berishgan edi?

- A) arablar
 B) qipchoqlar
 C) mo'g'ullar
 D) qizil armiya

44. Quyidagi qo'rboshilar bilan bog'liq ma'lumotlarni o'zaro moslashtiring.

- 1) Abdulqahhor; 2) Hamroqulbek; 3) Bahrombek.
 a) 1921-yildan boshlab "Turkiston milliy birligi" tashkiloti ko'rsatmalari asosida faoliyat ko'rsatgan;
 b) Samarqand atrofidagi Pastqishloqda tug'ilgan.
 c) 1922-yil kuzida sovetlar tomonidan qo'lga olinib, Samarqand shahrida otib tashlangan;
 d) Qizilqumda qizil askarlarga qarshi janglarning birida 1924-yil oxirida halok bo'ldi.

- A) 1-d, 2-b, 3-c
 B) 1-c, 2-b, 3-a
 C) 1-c, 2-d, 3-b
 D) 1-d, 2-b, 3-a

45. Quyidagilar orasidan Kichik Ergash haqida bildirilgan to'g'ri ma'lumotlarni toping.

- 1) 1882–1921-yillarda yashab o'tgan; 2) 1918-yil 18-fevraldan amalda Turkiston muxtoriyatining rahbariga aylangan; 3) Qo'qon shahri mirshablari boshlig'i lavozimida ishlagan; 4) 1919-yilning kuzida qo'l ostida 8000 nafar askari bo'lgan; 5) 1919-yilning oktabrida uning rahbarligida Farg'ona muvaqqat muxtoriyat hukumati tuzilgan.

- A) 1, 2, 3 B) 2, 3 C) 3, 4, 5 D) 4, 5

Jalol BOLTAYEV,
 Urganch davlat universiteti talabasi, repetitor

26-VARIANT TESTLARINING JAVOBLARI

ONA TILI														
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
A	C	D	A	B	B	D	C	C	A	B	B	D	C	B
MATEMATIKA														
16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
C	A	D	A	B	B	B	C	D	B	A	A	A	D	B
O'ZBEKISTON TARIXI														
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45
A	D	B	D	B	B	D	B	C	D	B	B	D	A	B

Sahar vaqti. Tong yorishib kelmoqda. Taksichi Halim erinib o'rnidan turdi-da, yuz-qo'lini yuvgach, darvozaxonada turgan mashinasini arta boshladi. Allaqachon uyg'onib, sigirlarni sog'ib, o'choqda choy qaynatib kelgan Nilufar nonushta tayyorlar ekan, eriga dedi:

— Keling, ertaroq tamaddi qilib olaylik, otam bilan onam ham kutib o'tirishgandir?

— Hozir, kiraver.

Shu payt besh yoshli Umidjon uydin "Aya..." deb chiqdi-da, har kungi odati — bo'sag'adagi uch qadamlik zinadan turib, pastga "choptirib" yubordi. Oshxonadan chiqib kelayotgan Nilufar buni ko'rdi-yu, "Ey, pastroqqa tushsang bo'lmaydimi?" dedi. Halim o'g'lining bu odatiga ko'nirik ketgan.

— Odam bo'lmading-da, sen! — dedi g'udranib. — Tez bet-qo'lingni yuv, buvang bilan tog'angni ko'rgan boramiz.

— Askarlarning oldigami?

— Ha!

Uyqusirab turgan Umidjon bir sakrab zinadan tushdi-da, apil-tapil yuz-qo'lini yuvdi-yu, uyga qarab chopdi. Izidan Halim kirdi.

Bugun qaynotasi bilan qaynonasini olib, xizmatdagi qaynonikasini ko'rib kelishlari kerak edi. Shu bois xotini bilan o'g'lini ham olib ketishni niyat qilgan.

Tezda nonushta qilib, yo'lga chiqishdi. Askar yigitning ota-onasi allaqachon tayyor turishgan ekan, o'g'luga deb olgan narsalarini yukxonaga joylashtirishdi-yu, mashinaga o'tirishdi. Barchani ajib bir haya-jon chulg'ab olgan: ota-ona tezroq o'g'lini ko'rish ishtiyoqida yonsa, Nilufar yolg'iz ukasining diydorini qo'msaydi. Umidjon esa "Askarlarni ko'raman!" deb entikadi.

Harbiy qismga yetib borganlarida tush vaqti bo'lib qolgan edi. Qattiqqo'l komandir askarga atigi yigirma daqiqaga ruxsat berdi. Bu fursatda ota-ona o'g'lining yanada chayir, sergak, ko'rkam yigitga aylanganini ko'rib, ko'zlarini to'ymadi, miriqib, uzoq-uzoq suhbatlashgisi keldi. Nilufar bo'lsa ukasiga "Yaxshimisan, kiyimlaring o'zingga yarashibdi" dan boshqa so'z aytishga ulgurmad. Ammo Umidjon bir nechta marta tog'asining yelkasiga chiqqudek bo'lib, uni aylanib-o'rgilib tomosha qildi. Boshidagi shapkasini kiyib ko'rdi.

— Katta bo'lsang, kim bo'lasan?

— So'radi askar yigit undan.

— Askar! — dedi Umidjon to'lqinlanib.

— Yasha! — askar yigit jiyaning burnidan tortib qo'ydi. — Senga gap yo'q!

Onayizorning esa gaplari, savollari ko'p edi, xayrlashish chog'i ham ko'zda quvonch yoshlari bilan o'g'lini bir muddat bag'riga bosib turdi, "Aylanay sendan..." dedi. Bu qisqa uchrashuvdan qoniqmad. Ikki ko'zi orqasida bo'lib qaytdi.

— Dada, — dedi Umidjon

uyga kelgach otasiga. — Men katta bo'lsam, tog'amga o'xshab askar bo'laman!

— Qo'ysang-chi, — dedi Halim. — askarlarga havas qilma. Shuyam hayotmi? Ko'rding-ku, ota-onasi bilan uchrashishga yigirma daqiqaga ruxsat berishdi. Hali bu xizmatda. U yerda ishlab qolganlarga yilda bir marta uyga kelishga ruxsat bor, qolgan vaqtda umri "Saflan, rostlan!" bilan o'tib ketadi. Bo'lmaydi bu. Sen bitta o'g'il bo'lsang...

Entikib, to'lqinlanib, bola qalbi bilan orzularga to'lib turgan Umidjon havosi chiqib ketgan sharday birdan bo'shashib qoldi. Onasiga qaradi. Nilufar ham:

— Axir bitta-yu bitta bolam bo'lsang. Ko'zimning oldida bo'lishingni xohlayman-da, Umidjon... — dedi.

Umidjonning bolalik osmonida porlab turgan orzu quyoshini birdan qora bulut qopladi. Ota-onasining so'zlaridan anglagani shu bo'ldiki, askar bo'lish qiyin ekan... Yo'l charchog'idanmi, yo xayollarini chilparchin qilib yuborgan so'zlar sababmi, uyqusi keldi. Halim ham "charchadim" deb to'shakka cho'zildi. Nilufar esa ularga o'ychan qarab qoldi.

...Umidjon birinchi sinfga borganida, "Alifbe bayrami" o'tkazilgan kuni uyga juda quvonib, to'lqinlanib, og'zi qulog'ida keldi. Kechqurun otasining kelishini kutib, uxlamay o'tirdi. Halim endi ovqatlanishga o'tirishi bilan dedi:

— Dada, katta bo'lsam, ustozimga o'xshagan o'qituvchi bo'laman!

— Ey, bema'ni gaplarni gapirma, o'zi ish yaxshi bo'lmay, asabim qaqshab turibdi. Yana sen o'qituvchi bo'laman deysan. Shuyam kasbmi? Umring asabiylashib, kamiga kosang oqarmay o'tib ketasan-ku?! Ana, ko'chamizda nechta o'qituvchi bor, hammasi bitta kostyumini o'n yil kiyadi. Bo'ldi, uxla-e!

— Dada, men...

— Bo'ldi, ko'p gapirma!

Umidjon bir otasiga, bir onasiga qaradi-da, indamay joyiga borib yotdi. Avvaliga u tomonga, bu tomonga ag'darildi, so'ngra o'ziga-o'zi nimalarid deya g'udrana-g'udrana uxlab qoldi.

...Umidjon ikkinchi sinfga borganida kutilmaganda shifokorlarga havas qildi. Ularning oppoq libosda yurishi, hamma bolalarning ulardan qo'rqishi, hamma ularni hurmat qilishini ko'rib, ko'nglida shu kasbga mehr uyg'ondi.

— Dada, katta bo'lsam, do'xtir bo'laman! — dedi.

— Ie, qo'ysang-chi, buning uchun qancha o'qish kerak? Bizdayam orzu-havas bor. Seni vaqtda uylantirib, ayang ikkalamiz nevara ko'rish niyatimiz bor. Do'xtir bo'laman deysan. Ularni bilasan-ku, bitta ukol qilsayam lo'liga o'xshab pul so'rashadi. Bo'lmaydi bu kasb.

...Umidjon to'rtinchi sinf bo'lganida uchuvchi bo'lishni niyat qildi, ammo bu haqda otasiga aytganida "Sen bola tentak-pentak bo'lganing yo'qmi? Elda bor ishni qil! Ota-buvangdan uchuvchi chiqqanmidi?" degan gapni eshitgach, battar hafsalasi pir bo'ldi. Beshinchi sinfga o'tganida esa darsdan keyin maktab stadionida bolalar bilan to'p tepadigan odat chiqardi. Endi u uyga ham vaqtda kelmas, kelganda ham yo biror joyi shilingan, yo kiyimlari rasvo holda bo'lardi. Buni ko'rgan onasi qarg'ashga tushardi.

— He, to'ping boshingdan qolsin, shu futbolni o'ynamasang bo'lmay-

Orzular kushandasi

Hikoya

dimi? Undan ko'ra, vaqtda kelib, molga qara!

Kechqurun ota ham zug'um qilardi.

— Endi o'qishning o'rniga to'p tepadigan odat chiqardingmi? Menga qara, sendan baribir futbolchi chiqmaydi. Undan ko'ra, maktabdan vaqtda kelgin-da, ayangga yordam ber. Ana, tomorqada shuncha ish yotibdi. Bularni kim qiladi, mol-holga kim qaraydi?

Umidjon bora-bora futbol ham o'ynamaydigan bo'ldi. Onaning diydoylari, otaning so'kishlari sabab, yurakdagi o't, ko'nglidagi orzular, qiziqishlar birin-ketin so'na boshladi. Endi u har kuni maktabga borgan bilan nomigagina, agar shu maktabga kelmasa, buning uchun ham gap eshitishini bilgani uchungina kelib-ketardi.

Yettinchi sinfga adabiyot o'qituvchisi "Men orzu qilgan kasb" mavzusida insho yozdirganida Umidjon yarim soat oq qog'ozga tikilib o'tirib-o'tirib, tanaffusga qo'ng'iroq chalinay deganda qog'ozga ikkitagina gap yozdi.

"Mening hech qanday orzum yo'q! Orzu qilganim bilan dadam qo'ymaydi..."

Buni o'qigan o'qituvchi sinf rahbari bilan kelishib, Umidjonning ota-onasini maktabga chaqirtirishdi. Bu gapni eshitgan Halim "Mening maktabda qiladigan ishim yo'q. Bema'ni majlislariga vaqtim ham yo'q. O'zing boraver", dedi xotiniga.

Nilufar ertasi kuni o'g'li bilan maktabga borib, o'qituvchilar xonasida o'g'lining yozgan inshosini o'qib ko'rdi-yu, yer yorilmadi, yerga kirib ketmadi.

Xoliyor SAFAROV

(Davomi keyingi sonda.)

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY GVARDIYASI RESPUBLIKA IXTISOSLASHTIRILGAN MUSIQA AKADEMIK LITSEYI

2021-2022-o'quv yili uchun
"Damli va zarbli cholg'ular ijrochiligi" yo'nalishiga
QABUL E'LON QILADI!

Akademik litseyga umumiy o'rta ta'lim maktablarining 4-sinfini tamomlagan nomzodlarning hujjatlari 1-iyundan 20-iyungacha qabul qilinadi.

Qabul komissiyasiga quyidagi hujjatlarni taqdim qilishlari lozim: nomzodning ota-onasi (ularning o'rmini bosuvchi shaxslar) tomonidan akademik litsey direktori nomiga ariza (namuna beriladi); nomzodning ota-onasi (ularning o'rmini bosuvchi shaxslar) tomonidan to'ldirilgan so'rovnomaga (namuna beriladi);

- ▶ nomzodning tug'ilganlik haqidagi guvohnoma nusxasi;
- ▶ 086-U shakl bo'yicha tibbiy ma'lumotnoma;
- ▶ nomzodning tibbiy daftarchasi (063 shakl);
- ▶ 6 dona 3x4 sm o'lchamli rangli fotosurat;
- ▶ nomzodning o'qish joyidan baholar tabelining nusxasi;
- ▶ ota-onasining pasport va nikoh guvohnomalarini nusxasi hamda ularning ish joyidan (ishsiz holda mahalladan) ma'lumotnoma;

Kirish imtihonlari 20-30-iyun kunlari o'tkaziladi.

Imtihonlar:

- ✓ ona tili (diktant);
- ✓ matematika (nazorat ishi);
- ✓ o'qish;
- ✓ psixologik sinov (test);
- ✓ ijodiy imtihon (musiqqa).

Manzil: Toshkent shahri, Chilonzor tumani, "C" mavzesi.

Qo'shimcha ma'lumotlar uchun:

(71) 276-92-36, 276-34-65;

Web site: www.rimal.uz

Elektron pochta manzili: rimal@uzmail.uz

Telegram +99899 864 74 41 (RIMAL Qabul 2021)

RESPUBLIKA IXTISOSLASHTIRILGAN MUSIQA
AKADEMIK LITSEYIGA O'QISHGA MARHAMAT!

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti kafedralari bo'yicha quyidagi lavozimlarga tanlov e'lon qiladi:

I. "Mahobatli rangtasvir" kafedrası:

- kafedra mudiri
- katta o'qituvchi

II. "Dizayn" kafedrası:

- dotsent

III. "Miniatyura va kitob grafikasi" kafedrası:

- dotsent
- katta o'qituvchi

IV. "Ijtimoiy fanlar, pedagogika va kasbiy ta'lim" kafedrası:

- katta o'qituvchi
- o'qituvchi

Tanlovda ishtirok etish uchun quyidagi hujjatlar taqdim etilishi lozim:

- institut rektori nomiga ariza;
- xodimlar shaxsiy varaqasi;
- oliy ma'lumoti, ilmiy darajasi, ilmiy unvoni haqida diplom va attestatlarning nusxasi;
- mehnat daftarchasi nusxasi;
- ilmiy va o'quv-metodik ishlari ro'yxati;
- ijodiy ishlar ro'yxati, ijodiy ishlar fotoalbomi;
- kataloglar.

Hujjatlar e'lon chiqqan kundan boshlab bir oy muddat ichida institut Kengashi kotibi tomonidan qabul qilinadi.

Manzil: Toshkent shahri, Mirobod tumani,

Mironshoh ko'chasi, 123-uy.

Murojaat uchun telefon raqami: (71) 255-18-33, (71) 255-98-39

Xaitova Yulduz Saitovnaning 13.00.05 — Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi ixtisosligi bo'yicha "Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik jarayonida ijodiy-kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish" mavzusidagi (pedagogika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Pedagogik innovatsiyalar, kasb-hunar ta'limi boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/30.12.2019.Ped.48.01 raqamli ilmiy kengashning 2021-yil 16-aprel kuni soat 13:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100095, Toshkent shahri, Olmazor tumani, Ziyo ko'chasi, 76-uy.
Tel: 71-246-92-17; faks: 71-246-90-37; e-mail: pedagogikinnovatsiyalar@edu.uz

Saidakbarov Xusniddin Abdusalomovichning 13.00.05 — Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi ixtisosligi bo'yicha "Axborot xavfsizligini ta'minlash asosida bo'lajak mutaxassislarining kasbiy kompetentligini shakllantirish metodikasini takomillash-tirish" mavzusidagi (pedagogika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Pedagogik innovatsiyalar, kasb-hunar ta'limi boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/30.12.2019.Ped.48.01 raqamli ilmiy kengashning 2021-yil 16-aprel kuni soat 10:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100095, Toshkent shahri, Olmazor tumani, Ziyo ko'chasi, 76-uy.
Tel: 71-246-92-17; faks: 71-246-90-37; e-mail: pedagogikinnovatsiyalar@edu.uz

To'ychiyev Furqat Numonovichning 05.05.02 — Elektrotexnika. Elektr energetik stansiyalar, tizimlar. Elektrotexnik majmualar va qurilmalar (texnika fanlari) ixtisosligi bo'yicha "Katta nisbatli qutblari o'zgaruvchan chulg'anni ishlab chiqish va tadqiq qilish" mavzusidagi (texnika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Toshkent davlat texnika universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/10.12.2019.T.03.03 raqamli ilmiy kengashning 16-aprel 2021-yil soat 11:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100095, Toshkent shahri, Universitet ko'chasi, 2-uy.
Tel/faks: (71) 227-10-32; e-mail: tadqiqotchit@tdtu.uz.

Xushnazarova Ma'mura Nodirovnaning 13.00.08 — Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi ixtisosligi bo'yicha "Maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilari-ning kasbiy kompetensiyasini takomillash-tirish" mavzusidagi (pedagogika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktor va mutaxassislarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi PhD.12/30.12.2019.Ped.80.01 raqamli ilmiy kengashning 2021-yil 17-aprel kuni soat 10:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100095, Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 64-uy.
Tel/faks: (71) 150-01-27; E-xat: mtm-malaka.oshirish@exat.uz. e-mail: info@mdomoi.uz

Hayitov Odiljon G'afurovichning 04.00.07 — Neft va gaz konlari geologiyasi, ularni qidirish va razvedka qilish ixtisosligi bo'yicha «Buxoro-Xiva o'lkasining janubi-sharqiy qismidagi uglevodorod konlarini o'zlashtirish va zaxiralarini samarali qazib olishning geologik asoslari» mavzusidagi geologiya-mineralogiya fanlari bo'yicha doktorlik (DSc) dissertatsiyasining himoyasi Neft va gaz konlari geologiyasi hamda qidiruv instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.24/30.12.2019.GM.41.01 raqamli ilmiy kengashning 2021-yil 27-aprel kuni soat 14:00 dagi masofaviy (onlayn) majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100059, Toshkent shahri, Shota Rustaveli ko'chasi, 114-uy.
Tel/faks: (71) 250-92-15, 250-92-15; e-mail: igirnigm@ing.uz

Miradullayeva Gavxar Bakpulatovnaning 05.02.01 — Mashinasozlikda materialshunoslik. Quymachilik. Metallarga termik va bosim ostida ishlov berish. Qora, rangli va noyob metallar metallurgiyasi, Kamyob, nodir va radioaktiv elementlar ixtisosligi bo'yicha "Get-erokompozit polimer quyma materiallar va qoplamalarning reologik parametrlari hamda texnologik xossalarni tadqiq etish" mavzusidagi (texnika fanlari bo'yicha) falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasining himoyasi Toshkent davlat transport universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DScs 5/27.02.2020.t.73.02 raqamli ilmiy kengashning 2021-yil 17-aprel kuni soat 14:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100167, Toshkent shahar, Temiryo'lichlar 1-tor ko'chasi, 1-uy, 334-aud.
Tel/faks: (71) 299-00-01, 293-57-54; e-mail: tashiit_rektorat@mail.ru

2008-yilda Toshkent viloyati Bo'stonliq tumanidagi 16-umumiy o'rta ta'lim maktabi tomonidan Pernebayeva Alima Abdulalipovna nomiga berilgan O'R—Sh 0913866 raqamli shahodatnoma yo'qolganligi sababli

BEKOR QILINADI.

Mirzo Ulug'bek nomidagi Toshkent davlat universiteti tomonidan 1998-yili Berdiyorov G'olibjon Rahmatullayevich nomiga berilgan 56004 raqami bilan ro'yxatga olingan № 007028 raqamli diplom va uning ilovasi yo'qolganligi sababli

BEKOR QILINADI.

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti jamoasi Iqtisodiyot fakulteti Mintaqaviy iqtisodiyot va menejment kafedrası katta o'qituvchisi Dilbar Nigmatovaga otasi Zafar ota QURBONALIYEVning

vafoti munosabati bilan ta'ziya bildiradi.
Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti jamoasi Iqtisodiyot fakulteti Iqtisodiyot nazariyasi kafedrası katta o'qituvchisi Olimjon Xamrayevga onasi Marifat aya XAMRAYEVAning

vafoti munosabati bilan ta'ziya bildiradi.

16 Turistlarning 47.3 foizi tozalikka rioya etilmasligi, 32.5 foizi yo'llarning ta'mirlatbligi va qolgan 20.2 foizi esa turistik xizmatlar talab darajasida emasligidan shikoyat qildi.

Samarqand shahar-muzeyga aylanishi lozim

Sayyohlar nima deydi?

Samarqand — "Sharq gahari". Bu gavharning tovlanishlari hamisha xoriy sayyohlarni o'ziga jalb qilib kelgan. Samarqand turizmini o'rganish maqsadida shaharga tashrif buyuruvchi turistlar o'rtasida maxsus so'rovnomaga o'tkazdik:

- ◆ Samarqandga turistlar asosan qaysi maqsadda kelishadi?
 - ◆ Shaharning ularga yoqqan asosiy jihati.
 - ◆ Turistlar uchratgan kamchiliklar.
 - ◆ Shaharda turistlarga eng yoqqan maskan (madrasa, masjid, maqbara...) va nima uchun?
 - ◆ Samarqand aholisi madaniyati haqida sayyohlar qanday fikrda?
 - ◆ Gidrlarning bilim darajasi va til bilish salohiyatiga qanday baho berishadi?
 - ◆ Samarqand turizmini yanada rivojlantirish uchun nimalar qilish kerak?
- So'rovnomaga Amir Temur maqbarasi, Bibixonim masjidi va Registon ansambliida o'tkazildi.

Tablil va natijalar

Natijalar shuni ko'rsatadiki, turistlarning 68.6 foizi Samarqandga tarixiy obidalarni o'z ko'zi bilan ko'rib o'rganish uchun, 21.3 foizi ish yuzasidan, 10.1 foizi faqatgina sayohat uchun kelishadi. Sayyohlarning 79.2 foizi 40-60 yosh oralig'ida, qolgan qismini esa 30 yoshgacha bo'lganlar tashkil qiladi. 73.9 foiz sayyohlarga Samarqandning tarixiy obidalari va iqlimi, 18.4 foiziga taomlari va mehmondo'stligi yoqqan bo'lsa, qolgan 7.7 foiziga atrof-muhit, transportlar tozaligi va turistik xizmatlar ma'qul kelgan.

Shu bilan birga sayohatimiz davomida qator kamchiliklar bilan ham yuzlashdik. Masalan, oshxona taomlarining sifatli darajasi pastroq va narxlar nisbatan qimmat hamda markaziy ovqatlanish joylarining ko'rinishi va ofitsiantlari talab darajasida emas. Aholi tomondan tarixiy obidalar atrofi ifloslantirishi guvoh bo'ldik. Markaziy ko'chalar ta'mirlalab, yaqin-atroflarda hojajxonalar kam.

Turistik xizmatlarga to'xtaladigan bo'lsak, hatto Samarqand xalqaro aeroporti yonida joylashgan mehmonxonada ham xonalarda texnik jihatdan nosozliklar mavjud ekani kishi ishtiyoqini so'ndiradi, negaki bu singari mehmonxonalariga turistlar eng

birinchi tashrif buyuradi va ma'lum darajada xulosa qiladi.

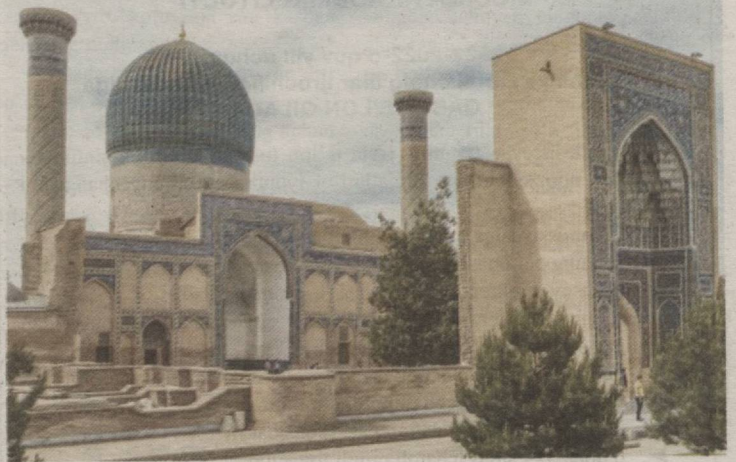
So'rovnomada ishtirok etgan turistlarning 47.3 foizi tozalikka rioya etilmasligi, 32.5 foizi yo'llarning ta'mirlatbligi va qolgan 20.2 foizi esa turistik xizmatlar talab darajasida emasligidan shikoyat qildi.

Samarqandda turistlar Go'ri Amir, ya'ni Amir Temur maqbarasida nisbatan ko'proq ekanligi kuzatildi. Maqbarada sayyohlar gavjumligi 58.6 foiz, Registon ansambliida esa 21.3 foizni tashkil etdi.

Registon maydoni Samarqand aholisi eng ko'p to'planadigan obida ekanligi kuzatildi. Qolgan 20.1 foiz yurtimiz mehmonlarini Bibixonim masjidi uchirash mumkin.

Samarqand aholisining mehmondo'stligi turistlarda ijobiy taassurot qoldirdi. Turistik xizmat ko'rsatish xodimlari madaniyati yaxshi darajada, ammo oddiy aholida muomala madaniyati pastroq va ovqatlanish joylarida bir-birini tinglamasdan yuqori ovozdagi gapirishlari ham turistlar diqqatidan chetda qolmadi. Hatto ba'zi sayyohlar bozorlarda xarid jarayonida narxlar turistlar uchun alohida nisbatan qimmatroq qilib aytilishini payqab qolishganini bildirishdi.

Turistlarning eng yaqin hamrohi bu gidlar hisoblanadi. 85.2 foiz turistlar Samarqanddagi har bir obidada gidlar soni yetarli ekanini, oldingi tashriflariga qaraganda ancha ko'paytirilganligini hamda har bir til uchun alohida gidlar mavjudligini, ularning bilim darajasi va til bilish qobiliyati yaxshi darajada ekanligini bildirishdi. 9.6 foiz turistlar gidlarning boshqa tildagi

so'zlarni biroz akzent bilan talaffuz qilishayotganini hamda 5.2 foiz tashrif buyuruvchilar gidlar ish kiyimida emasligini aytib o'tishdi.

Turistlarning fikricha, Samarqandda turizmni yanada rivojlantirish uchun tomosha qilinadigan obidalar sonini yanada ko'paytirish, butun Samarqandni to'liqligi-

kin bu nomlarni ba'zilar eshitgan, ba'zilar esa yo'q. Ayni paytda xaritamni ochib ko'rsatishingizdan uncha foyda yo'q. Aksincha, yurtimiz tarixini bilsangiz, tarixiy joylarni o'z ko'zingiz bilan ko'rgan bo'lsangiz, o'z hissiyotlaringiz bilan ifodalab bersangiz ularda boshqacha taassurot qoldiradi.

Samarqand turizmini yanada rivojlantirish uchun turistlar fikrini ham inobatga olgan holda shaharni butunlay tarixiy maskan qilish lozim. Tashrif buyurgan turistlar o'zlarini bir ertakdagi saroylarga tushib qolganek his qilishlari kerak. Bunda nafaqat bino, obidalar, balki ovqatlanish joylari, yerdagi ofitsiantlar, xullas barcha turistik xizmat ko'rsatuvchilar tarixiy ruhiyatni o'zida ifodalab turishi kerak (liboslarida).

Shu bilan birga Samarqand yaqinida joylashgan biror tuman markazini ko'ngilochar shaharga aylantirish lozim. Bu asosan yo'nlarni jalb qilishda yordam beradi. Negaki, ta'kidlanganidek, hozir yurtimizga kelayotgan aksariyat turistlar yoshi kattalar.

Turizmni rivojlantirishda nafaqat aynan turizm vakillari, balki oddiy aholi ham o'z hissasini qo'sha oladi. Ularning eng katta yordami bu ma'naviy va madaniy xulqi hisoblanadi. Sayyohlarda shu darajada taassurot qoldirish kerakki, bu yerga yana aynan shu insonlarni ko'rishni xohlab, suhbat qurishni sog'inib kelishsin.

Ushbu olingan va to'plangan natijalar butun Samarqand turizmini ifodalay olmaydi. Biroq tadqiqot ishlari, so'rovnomaga va tavsilyalar Samarqand turizmini muayyan darajada rivojlantirish uchun foydali.

Otabek RIXSIBOYEV,
Ziilola RIXSIBOYEVA,
Toshkent shahridagi
Yoju texnika instituti talabarlari

cha tarixiy maskan — muzey-shahar qilish kerak, hattoki mehmonxonalar bezaklari ham tarixiy bo'lishi, kelgan mehmon o'zini xuddi qasrga tushib qolganek his qilishi lozim. Bunday javoblar 76.2 foizni tashkil etgan bo'lsa, qolgan 23.8 foiz javoblarda bu yerda har xil ko'ngilochar joylar ko'proq qurilishi lozimligi ta'kidlangan.

Ushbu o'tkazilgan so'rovnomaga, intervyu va tadqiqotlarga asoslanib quyidagi tavsilyalar berilishi mumkin.

Eng avvalo, har bir Vatanimiz farzandi tariximizni bilishi lozim. Biz avval tarixni o'rganib, keyin kelajakka nazar solishimiz kerak. Chunki chet elda bo'lganingizda oddiy aholi sizdan qayerdanziz, deb so'rashi mumkin, shu payt Toshkent, Xiva, yoki Samarqand deya javob qaytarasiz, le-

Mavzu bo'yicha videolavha ham tayyorladik hamda youtube sahifalariga joyladik (<https://youtu.be/n8K0STk3Ro8>). So'rovnomada sayyohlar hamda shahar aholisi ishtirok etdi.

Bosh muharrir: Husan NISHONOV

Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida
2006-yil 22-dekabrda 0067-raqam bilan ro'yxatga olingan.
Indeks: 149, 150. V-4632. Tiraj: 10092.
Hajmi 4 bosma taboq. Ofset usulida bosilgan,
qoq'oz bichimi A-3. Bahosi sotuvda erkin narxda.

TELEFONLAR:
qabulxonasi — (71) 233-50-55;
kotihiyati — (71) 233-99-15;
reklama va marketing bo'limi —
(71) 233-42-92 (faks), (71) 233-56-00.

"Ma'rifat" dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart.

Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqiriz qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

MANZILIMIZ:
100083, Toshkent shahri,
Matbuotchilar ko'chasi, 32-uy.
Web-site: www.marifat.uz

Dizaynerlar: Malohat Toshova, Faxriddin Rahimov.
Navbatchi muharrir: Humoyun Quvondiqov.
Navbatchi: Faxriddin Rahimov.

Gazeta haftaning chorshanba kuni chiqadi.

"O'zbekiston" nashriyot-matbaa ijodiy uyida chop etildi.
Korxonani manzili: Toshkent shahri, Alishev Navoiy ko'chasi, 30-uy.